

Les pedagogies llibertàries des d'una perspectiva de gènere i interseccional

L'aplicació a l'aula

Autora: Alba Gordillo Hernández

Tutora: Marian Muñoz Cortés

Màster Psicopedagogia UOC 2023-2024

Resum

La present investigació pretén endinsar-se en el món de les pedagogies i educació llibertària, fent un recorregut per les seves aportacions, principis i teories. En aquest estudi s'ha volgut anar un pas més enllà, per analitzar com s'interrelacionen aquestes pedagogies amb la coeducació i la interseccionalitat. A través, d'un estudi qualitatiu, on s'ha fet servir l'anàlisi documental i l'entrevista. S'ha donat resposta a l'objectiu general que es plantejava que era analitzar l'aplicació de la coeducació i interseccionalitat en algunes escoles amb base pedagògica anarquista, en l'actualitat. De les conclusions obtingudes destaquen la importància de la transformació social a través de l'educació. A més, es desprèn la necessitat de continuar treballant envers la coeducació i la interseccionalitat.

Paraules clau: anarquisme, coeducació, interseccionalitat, pedagogia llibertària.

Abstract

This research aims to enter the world of libertarian pedagogies and education, making a tour of their contributions, principles and theories. In this study we wanted to go a step further, to analyze how these pedagogies interrelate with coeducation and intersectionality. Through a qualitative study, where documentary analysis and interviews have been used. The general objective of the study was to analyze the application of coeducation and intersectionality in some schools with anarchist pedagogical base, at present. The conclusions obtained highlight the importance of social transformation through education. In addition, the need to continue working towards coeducation and intersectionality.

Keywords: anarchism, coeducation, intersectionality, libertarian pedagogy

Agraïments

A la meva família perquè van ser els primers a posar la llavor, a les meves ganes de crear un món millor.

A la meva filla Nisha, que em va posar tot potes amunt, perquè juntes colze a colze, la vida.

Al meu company, pels nostres debats eterns entorn l'anarquisme, tu tant de Stirner jo tant de Kropotkin.

A totes les persones que d'una manera o altra han estat enriquint el meu aprenentatge, tant acadèmic com vital.

A les aules, alumnes i companyes del món educatiu, per fer-me plantejar dia a dia les meves pràctiques pedagògiques.

El objetivo central de un profesor anarquista no es hacer que sus alumnos crezcan como anarquistas, sino que sean personas capaces de pensar por sí mismas, crítica y creativamente, en colaboración y diálogo con sus propios compañeros y que sean capaces de enfrentarse a las normas y situaciones que coartan y limitan su propia libertad y la de sus compañeros.
Félix García Moriyón (2019)

No esperar más.
No mantener ninguna esperanza.
No dejarse ya distraer, confundir.
Irrumpir.
Mandar la mentira contra las cuerdas.
Creer en lo que sentimos.
Actuar en consecuencia.
Forzar la puerta del presente.
Probar. Fracasar. Probar de nuevo. Fracasar mejor.
Obstinarse. Atacar. Construir.
Tal vez vencer.
En cualquier caso, sobreponerse.
Seguir nuestro camino.
Vivir, pues. Ahora.
Comité Invisible (2017)

Índex

1. Introducció	7
2. Justificació	9
3. Plantejament del problema	11
3.1 Concretar i contextualitzar el problema	11
3.2 Objectius del treball	11
4. Marc normatiu	12
5. Marc teòric	14
5.1 Els principis educatius anarquistes	15
5.2 Les teories anarquistes de l'educació	18
5.3 La coeducació	21
5.4 La interseccionalitat	23
6. Aportació a la societat i a la ètica professional	25
7. Marc Metodològic	27
7.1 Tipus d'investigació	27
7.2 Context	¡Error! Marcador no definido.
7.3 Participants	29
7.4 Instruments	30
7.5 Estratègia de recollida de dades	30
7.6 Planificació i temporització del procés de treball	31
8. Anàlisi de resultats	33
8.1 Estudi de casos	33
8.1.1 Tartaruga	34
8.1.2 Colectivo Wayra	35
8.1.3 Arcàdia	37
8.2 Resultats entrevistes	38
8.3 Discussió dels resultats	42
9. Conclusions	46
9.1 Conclusions de la investigació	46
9.2 Limitacions	47
9.3 Prospectiva	48
Bibliografia	49
Annexos	52
Annex I Consentiment informat	52
Annex II Autorització	54
Annex III Entrevista als professionals	55

Entrevista 1 Tartaruga	55
Entrevista 2 Colectivo Wayra.....	59
Entrevista 3 Arcàdia	61

1. Introducció

El treball que a continuació es presenta sorgeix de l'interès i la necessitat d'analitzar com es treballa des de les pedagogies anarquistes, la perspectiva de gènere des d'una visió interseccional. Entenent la interseccionalitat com una eina analítica que reconeix les desigualtats sistèmiques i com aquestes es configuren superposant diferents factors socials com són el gènere, l'ètnia i la classe social entre d'altres.

La investigació també apareix impulsada per l'augment d'una neoliberalització al món de l'ensenyament, on les polítiques educatives cada vegada es veuen més pressionades per l'intervencionisme dels mercats econòmics. L'educació no deixa de ser un instrument del poder i de perpetuació d'opressions, però també, com diu la Josefa Martín Luengo (2006), serveix per ajudar a construir persones capaces de transformar el present i contribuir a un món millor.

Aquesta és una de les qüestions cabdals per aquesta investigació, donar a conèixer la visió del món que té l'anarquisme o com es concreta en les pedagogies que de la seva filosofia política es deriven. Encara que des del món acadèmic es menystingui l'anarquisme¹ considero que les seves idees encara són vigents, i que no es pot comprendre l'educació actual sense les seves aportacions.

Podríem parlar en aquest cas, de la participació escolar, l'educació no formal, l'autonomia de centres i l'educació popular com assenyala Cuevas (2003). Però tampoc es poden deixar de banda altres pràctiques educatives que beuen de l'anarquisme, com serien la cooperació, solidaritat, l'educació mixta i pedagogies actives (Lenoir, 2001) entre d'altres.

Per tant, s'ha fet una primera aproximació a les pedagogies llibertàries o anarquistes², tenint en compte les seves fonamentacions teòriques i principis generals en els que es sustenta. Com indica Félix García Moriyón (1986) si pretenem formar persones capaces de decidir per si mateixes, capaces de sacsejar-se l'opressió i no tornar a caure en ella, se'ls ha d'educar des de petits i petites, fomentant el sentit crític i l'autonomia personal, així com els valors de la solidaritat i la llibertat. La lluita contra l'opressió i l'explotació no s'ha de donar només en les fàbriques i en el camp, sinó també en la família i en l'escola.

Fet que és difícil extreure els principis o bases en les quals se sustenten aquestes pedagogies, ja que es considera un paradigma d'anàlisi sociopolítica, pel que existiria un únic anarquisme³.

Les característiques més influents o generals i que més endavant es desenvolupen serien: l'educació integral, l'antiautoritarisme i l'autogestió pedagògica. Però com indica Silvio Gallo (2012)⁴ la pedagogia llibertària és, abans que qualsevol cosa, una educació per la llibertat i la solidaritat.

¹ Citat en Suissa, J. (2010). *Anarchism and Education*, pp.1.

² Al llarg d'aquest estudi es farà un ús de manera indistinta del terme pedagogies anarquistes-llibertàries, entenent pedagogies llibertàries com el conjunt d'idees que provenen del moviment anarquista. <https://xn--enseanza-g3a.cntmadrid.org/pedagogia/>

³ Gallo, S. (2014). *El paradigma anarquista de la educació*, pp.8.

⁴ Silvio Gallo, *Estúpida retórica: algunas consideraciones sobre riesgo, libertad y educación.*, en Grupo de Estudios J.D. Gómez Rojas, *Educación anarquista: aprendizajes para una Sociedad libre*, pp.49.

Concretant, la temàtica que ens ocupa en aquest treball i imbricada a la pedagogia anarquista, es centra en la coeducació. Va ser fomentada des d'aquesta perspectiva i l'Escola Moderna de Ferrer i Guardia⁵ que apostava per la coeducació d'ambdós sexes i la coeducació de les classes socials.

En aquest sentit, es pot anar entreveient, com tots aquests valors se'n van interrelacionant entre ells, com la perspectiva de gènere i l'educació no sexista és un objectiu primordial de l'escola anarquista des dels seus inicis. Educar per la llibertat porta de manera inequívoca educar per la igualtat. En la base d'aquesta desigualtat, la discriminació i la jerarquia, trobem l'androcentrisme, que suposa la divisió del món en dues classes molt ben estructurades; la masculina de dominació i la femenina de submissió, Martín (2006).

Dins de la fonamentació teòrica que ens ocupa hi ha un tercer concepte que m'interessa en aquesta anàlisi que és una visió interseccional de la situació. I com s'interrelacionen l'anarquisme i la interseccionalitat? Com indiquen Shannon i Rogue (2009) en realitat és una via de doble sentit, on es poden incloure les preocupacions del feminisme i el feminisme també pot aprendre de l'anarquisme. En aquest sentit, els autors fan especial recalcament de com l'anarquisme pot proporcionar unes bases radicals des de les quals criticar les interpretacions liberals de la interseccionalitat, així com oferir una anàlisi crítica de l'estat. En aquesta mateixa línia els autors Volcano i Rogue (2012) comenten que totes les opressions se superposen i moltes vegades es constitueixen mútuament.

Però van un pas més enllà, parlant d'un anarquisme interseccional, en el que es tenen en compte les identitats assignades per raça, classe, gènere, capacitat i la resta d'interseccions. També indiquen com som subjectes polítics en una societat governada per polítics, jutges, i buròcrates de tota mena. Llavors l'anàlisi interseccional s'expandeix a una realitat social dirigida i immersa per una realitat capitalista i d'Estat que contribueixen i reproduïxen unes desigualtats i agrupacions d'oprimits i opressors.

Aquesta investigació pretén anar més enllà d'un estudi merament teòric, per tant, també és un desig d'explorar mitjançant la metodologia qualitativa més concretament l'entrevista, l'estat actual de la perspectiva de gènere en algunes escoles que parteixen de les realitats pedagògiques anarquistes. Per tant, **és** un estudi descriptiu i d'exploració de la realitat d'aquestes escoles respecte a l'aplicació a l'aula de la perspectiva de gènere. Tenint en compte la coeducació i en conseqüència la visibilització del masclisme, LGTBIQ-fòbia i les desigualtats del sexe-gènere (binarisme). Així mateix, s'ha completat aquesta investigació mitjançant l'estudi de casos, que s'ha realitzat en les diferents escoles on s'han fet les entrevistes, fent una anàlisi documental d'aquestes.

Una vegada desenvolupat el treball de camp, s'ha fet una anàlisi dels resultats. A través de les entrevistes i l'anàlisi documental, s'ha volgut fer una triangulació, per descriure el fenomen. Finalment, s'han presentat les conclusions, partint dels objectius marcats.

⁵ Ferrer i Guardia, F. (2013). *La Escuela moderna*. LaMalatesta Editorial.

2. Justificació

La motivació per treballar en aquest projecte, neix primerament per un interès personal i social en els moviments anarquistes. D'aquest interès o intent de forma de viure, realitzo al llarg dels últims anys un aproximació a les pedagogies anarquistes. Son molts anys treballant en espais educatius més o menys formals, el que em porten a tenir cada vegada un interès més gran per les pedagogies, les seves aplicacions i les seves realitats.

Cada vegada vaig anar sent més conscient, com indiquen García i Olmeda (2016)⁶, que tota societat articula mecanismes per perpetuar-se. Aquest mecanismes són complexos i més en societats com les que vivim. La institució escolar s'emmarcaria en un mecanisme de control social i per tant de manteniment del status quo. Ferrer i Guardia⁷ ja ho deia: "Los gobiernos se han cuidado siempre de dirigir la educación del pueblo, y saben mejor que nadie que su poder está casi totalmente basado en la escuela, y por eso la monopolizan cada vez con mayor empeño."

Arriba el dia que descobreixo, o em descobreixen, PAIDEIA, una escola llibertària que va néixer a Mèrida l'any 1978 de la mà de Josefa Martín Luengo i que resisteix fins a dia d'avui. Va ser el moment en que per compte propi vaig començar a investigar sobre les pedagogies anarquistes.

De manera relacionada, també sentia un gran interès pel moviment feminista, amb alguns sectors estretament relacionats amb l'anarquisme, tampoc entenc l'anarquisme sense el feminisme, ja que crec que el primer és complementa amb l'altre.

Durant la meva educació més formal i universitària vaig anar ampliant la meva formació respecte al feminisme i la perspectiva de gènere.

Per tant, em trobo enfront de tres temàtiques que m'apassionen, la pedagogia, l'anarquisme i el feminisme. És cert que es poden trobar certs estudis teòrics sobre la temàtica, però realitzar una investigació amb aquestes tres característiques de manera conjunta no deixa de ser un repte.

Amb un passat de militància i un present més acadèmic em pregunto quina pot ser la meva aportació, a les investigacions llibertàries. Com indica Ani Pérez (2022)⁸ moltes anarquistes han vist en l'educació, un medi per la revolució social en la mesura en que contribueixi a la formació de persones capaces de qüestionar tot allò que impedeixi la seva conquesta de la llibertat i de rebel·lar-se en front de les injustícies.

Valeria Giacomoni (2008) també aporta una reflexió interessant, la relació entre ideologia i educació com a resultat de la relació interactiva entre teoria i pràctica, o millor encara, en l'intent de realitzar l'ideal en la pràctica.

Crec que aquesta investigació pot ajudar a ampliar dins les pedagogies anarquistes la perspectiva de gènere i a més considero que un anàlisi des de

⁶ García, H.C i Olmeda, F. (2016). *Aprendiendo a obedecer. Crítica del sistema de enseñanza*. La Neurosis o Las Barricadas Editorial, p.74-76.

⁷ Ferrer i Guardia, F., *La escuela moderna*. En *Aprendiendo a obedecer. Crítica del sistema de enseñanza*. La Neurosis o Las Barricadas Ed., Madrid, 2016, p. 75.

⁸ Pérez, A. (2022). *Las Falsas Alternativas*. Pedagogía libertaria y nueva educación. Virus Editorial, pp.105.

les interseccions no pot més que ampliar els coneixements d'aquest paradigma, així com ser una aportació per la pràctica educativa.

3. Plantejament del problema

Seguidament, en aquest apartat es concreta i contextualitza el problema que s'estudia al llarg d'aquesta investigació. Primerament es fa un plantejament del problema, en el qual es delimita i contextualitza el tema. En el següent punt s'enumeren els objectius que es persegueixen al llarg de tota la investigació.

3.1 Concretar i contextualitzar el problema

Com s'ha comentat anteriorment el tema seleccionat per aquest treball de final de màster es el de la perspectiva de gènere en les pedagogies anarquistes des de una visió interseccional.

Per això primerament es realitza un apartat per delimitar el que s'entén per pedagogies anarquistes i llibertaries, quines son les seves bases i fonamentacions teòriques, i els seus trets o característiques principals. Realitzant especial èmfasi en las bases coeducatives del seus projectes i recorreguts. Aquest apartat es duu a terme mitjançant una investigació qualitativa documental, que ens porti a entendre d'una manera global o holística el fenomen exposat.

Una segona part de la investigació pretén estudiar el fenomen en l'actualitat mitjançant la investigació documental i la tècnica d'entrevistes semiestructurades a professionals de l'educació, per entendre i recavar informació respecte a com s'aplica a l'aula la coeducació en escoles considerades anarquistes o que beuen d'aquesta base teòrica. Sempre sense deixar de banda la resta de discriminacions o factors d'opressió que es tenen en compte des de la interseccionalitat.

Per tant, l'objectiu principal que es persegueix en aquesta investigació es el d'analitzar l'aplicació de la coeducació en algunes escoles de caire anarquista.

3.2 Objectius del treball

L'objectiu principal que es desprèn d'aquest estudi és el d'analitzar l'aplicació de la coeducació i interseccionalitat en algunes escoles amb base pedagògica anarquista, en l'actualitat. Recolzant-me per això en tres escoles que es troben en funcionament en l'actualitat.

D'aquest objectiu principal es desprenen els següents objectius específics:

- Definir i conèixer les teories i pedagogies llibertàries, els seus valors i principis.
- Realitzar una anàlisi de la coeducació al llarg del temps en aquestes pedagogies.
- Revisar les aportacions de la interseccionalitat a les filosofies i polítiques anarquistes.
- Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.
- Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica coeducativa i interseccional a l'aula
- Extreure dades de la pràctica que es realitza, per estudis o pràctiques futures.

A través d'aquests objectius específics es treballarà l'objectiu general, que s'anirà desenvolupant al llarg dels diferents apartats que constitueixen aquesta investigació.

4. Marc normatiu

El model d'escola coeducativa i inclusiva, es recolza en una ampla legislació educativa. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix el concepte d'equitat de gènere com un valor a promoure des dels poders públics de Catalunya. Legalment trobem un marc normatiu que recolza la igualtat de condicions, tant per homes com per a dones, i vela per un tractament equitatiu de l'alumnat.

Respecte a la normativa de referència per a la coeducació als centres d'ensenyament, trobem en primera instància el Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu.

En la **LOMLOE** (Llei orgànica d'educació), s'estableixen uns fins basats en principis com el respecte a la infància, la educació inclusiva, la equitat, la igualtat de gènere i la orientació educativa i professional:

Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació: enfocament d'igualtat de gènere a través de la coeducació i fomenta en totes les etapes l'aprenentatge de la igualtat efectiva de dones i homes, la prevenció de la violència de gènere i el respecte a la diversitat afectiu-sexual, introduint en educació secundària l'orientació educativa i professional de l'alumnat amb perspectiva inclusiva i no sexista.

Conjuntament la **Llei 12/2009**, entre el seus objectius prioritaris l'atenció a la diversitat, les necessitats educatives específiques així com l'adequació de l'activitat educativa per atendre la diversitat de l'alumnat i l'assoliment d'una igualtat d'oportunitats més grans. Aquesta Llei s'especifica de la següent forma⁹:

LLEI 12/2009, del 10 de juliol, d'educació: **Article 2.** Principis rectors del sistema educatiu: b) La transmissió i la consolidació dels valors propis d'una societat democràtica: la llibertat personal, la responsabilitat, la solidaritat, el respecte i la igualtat. c) La universalitat i l'equitat com a garantia d'igualtat d'oportunitats i la integració de tots els col·lectius.

Altrament, trobem que el **decret 150/2017**¹⁰ estableix un nou marc de referència, perquè tots els centres del Servei d'Educació de Catalunya, i la comunitat educativa en general, puguin seguir avançant en la formació de ciutadans compromesos, crítics i actius en el desenvolupament just i solidari de la societat, que només serà possible amb la presència, la participació i el progrés de totes i cadascuna de les persones que en formen part.

Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Un centre educatiu inclusiu determina els fonaments psicoeducatius, formatius, ètics, de defensa de l'equitat i de justícia social que han de permetre crear la societat que desitgem, minvant el fracàs i l'exclusió i augmentant la qualitat educativa per a tots els alumnes sense excepcions.

⁹ https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/normativa/normativa-educacio/lec_12_2009.pdf

¹⁰ <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=799722>

En aquest apartat es recullen les lleis i mesures educatives més destacables respecte a la temàtica que ens ocupa, encara que és podrien anomenar altres normatives que ampliarien pel que fa a la teoria, la reducció de les desigualtats.

5. Marc teòric

En aquest primer apartat d'investigació es desenvolupen els fonaments teòrics sobre els quals es vol recolzar el treball. En un primer apartat s'exposen alguns principis generals de les pedagogies anarquistes. Tenint en compte que no es pot parlar d'una única teoria anarquista de l'educació, ja que pràcticament cada pensador/a anarquista ha tingut un pensament específic vers aquesta. L'autor brasiler Silvio Gallo (1997) preferia parlar de paradigma anarquista d'anàlisi sociopolítica, i per tant existirien diferents formes d'interpretació de la realitat tenint en compte el moment i condicions històriques. D'acord amb això s'extreuen els principis generals de les pedagogies anarquistes o llibertàries.

En un segon apartat, i una vegada definit aquest concepte es fa una aproximació al concepte de coeducació i interseccionalitat, sempre intentant que s'interrelacionin entre ells.

Petita definició d'anarquia

Abans d'apropar-nos a les idees educatives que donen forma a les pedagogies anarquistes o llibertàries, cal parar-se un moment a entendre què vol dir anarquia i trobar una definició única és quelcom paradoxal, ja que no existeix una doctrina estàndard, i significa coses diferents per diferents persones¹¹.

La paraula anarquia és vella com el món. Deriva de dues veus del grec antic: an (an) i arch (arjé), i significa, aproximadament absència d'autoritat o de govern.¹²

Deia Emma Goldman (1910),

Anarquisme: la filosofia d'un nou ordre social basat en la llibertat sense restricció, feta de la llei de l'home; la teoria que tots els governs descansen sobre la violència i, per tant, són equívocs i perillosos, igual que innecessaris.

L'anarquisme modern comprèn més de dos segles d'història, que va d'orientacions tan distintes com l'individualisme radical de Max Stirner fins al comunisme anarquista de Pètr Kropotkin, passant per tota una escala de gradacions entre els dos extrems¹³.

Podem trobar alguns principis bàsics amb els quals la majoria d'anarquistes estarien d'acord¹⁴:

- Autonomia i Horitzontalitat: Entenent autonomia com la possibilitat de les persones d'organitzar-se i definir-se per si mateixes. Estructures horitzontals en comptes de verticals, perquè ningú domini sobre cap altre. L'anarquisme s'oposa a les jerarquies coercitives, inclòs capitalisme, estat, supremacia blanca i patriarcat.
- Ajuda mútua: Les persones ajudant-se les unes a les altres, solidària i generosament, augmentant el seu poder col·lectiu.
- Associació voluntària: Tenint la llibertat de cooperar amb les persones que es decideixi de manera lliure. Llibertat de moviment tant físic com social. Les

¹¹ Gerderloos, P. (2008). *La anarquía funciona*. Dskntrl Editorial. Pp.15.

¹² Guérin, D. (1968). *Anarquismo. De la teoría a la práctica*. Proyección.pp.9.

¹³ Trasatti, F. (2004). *Actualidad de la Pedagogía Libertaria*. Editorial Popular.pp.11.

¹⁴ Gerderloos, P. (2008). *La anarquía funciona*. Dskntrl Editorial.pp. 16

anarquistes s'oposen a les fronteres de qualsevol mena i a les classificacions involuntàries per ciutadania, gènere o raça.

- Acció directa: Portant a terme les iniciatives individuals o col·lectives de les persones interessades, sense esperar l'actuació de les autoritats o governants. És a dir l'acció que realitzem nosaltres mateixes sense esperar mediació.
- Revolució: Com a forma de lluita contra els sistemes repressius, com a canvi radical del sistema capitalista i les diverses opressions que se'n deriven. La revolució plantejada des dels moviments llibertaris, es planteja no només com a canvis polítics sinó també en el pla social i mental.

«Nuestra emancipación no vendrá sino de una revolución que transforme toda la vida cotidiana al mismo tiempo que ataque al poder político y cree sus propios órganos, por medio de una insurrección que, combinando obra destructora y creadora, eche abajo los aparatos represivos y coloque en su lugar relaciones sociales no mercantiles, yendo hacia lo irreversible, quitándoles a los seres y a las cosas su cualidad de mercancías, socavando las bases del poder burgués y estatal, cambiando estructuras y materiales» (Troploin, 2012, citat en Taibo, 2013)¹⁵

Es podrien nomenar més principis com poden ser la idea de llibertat, sobre la natura, la moral anarquista, les diverses crítiques que es desprenen a la societat (des del poder polític o religiós a l'econòmic), però considero que una vegada feta aquesta petita aproximació teòrica a l'anarquisme, convé endinsar-se en les relacions que s'estableixen entre anarquisme i educació i formes pedagògiques que se'n deriven.

5.1 Els principis educatius anarquistes

Les teories anarquistes de l'educació, de la mateixa forma que la definició d'anarquisme, adquireixen diverses formes i interpretacions. Per tant, al llarg d'aquest apartat s'intenta extreure alguns principis comuns, així com apropar-nos a algunes de les teories que es deriven, Primerament, cal indicar, com anteriorment s'assenyalava, que quan parlem d'anarquisme i de les pedagogies llibertàries que es deriven parlem de paradigmes immersos en moments històrics i sociopolítics.¹⁶

Cal indicar també, que la preocupació per l'educació i la cultura va ocupar sempre un lloc central en el pensament polític de l'anarquisme espanyol, impregnant totalment la ideologia i fins i tot la manera de viure dels seus membres.¹⁷ Per tant, la marcada dimensió educativa present des dels orígens del moviment llibertari està estretament lligada a l'exigència de llibertat (Tomassi, 1978).

¹⁵ Taibo, C. (2013). *Repensar la anarquía. Acción directa. Autogestión. Autonomía*. Catarata Editorial. pp. 75.

¹⁶ Gallo, S. (2014). *El paradigma anarquista de la educación*, pp.8.

¹⁷ Ovejero, A. (2005). Anarquismo español y educación. *Athenea Digital*, 8, pp. 145-158

Alguns principis

L'antiautoritarisme: Un dels plantejaments i característiques centrals dels paradigmes i tesis anarquistes de la pedagogia llibertària és l'antiautoritarisme. Premissa que parteix dels seus plantejaments sociopolítics de rebuig a l'autoritat. L'autoritat en la cultura política occidental sempre ha anat lligada al poder, per tant ser posseïdor/a d'aquest poder també es tradueix en poder influir en les altres persones per inculcar certs comportaments o conviccions, generant relacions asimètriques, que a l'hora originen opressions i oprimits.

Segons Noam Chomsky, l'anarquisme pot caracteritzar-se com la no acceptació d'una autoritat sense fonaments racionals i discutibles.¹⁸ I és aquí on hem de diferenciar entre una autoritat "negativa" i una autoritat "positiva". Aquesta última com assenyala Manuel Rodríguez (2015)¹⁹, és una autoritat no imposada, sinó que s'acudeix a ella per la presència d'experiència i formació, que la converteix en referent i atorga confiança. Aquesta es dona de forma natural en múltiples contextos i es coneix com "auctoritas", "autoritat moral" o autoritat "positiva".

Rousseau va ser un dels primers a plantejar la necessitat de posar al nen/a i els seus propis interessos al centre de l'educació, com a manera de desenvolupar plenament les seves possibilitats i capacitats. Més endavant aquest concepte es va desenvolupar amb els corrents pedagògics de l'Escola Nova.

Els anarquistes van prendre aquest paidocentrisme (aprenentatge centrat en l'alumnat), no entenent l'antiautoritarisme com quelcom simple i immediat, sinó com un llarg procés que ha d'acompanyar tot el procés educatiu de diferents maneres i segons en el moment que es trobi l'alumne/a. L'objectiu final serà que els nens i nenes siguin amos de la seva pròpia vida, que no es deixin oprimir i explotar. Per això també es treballa amb la idea que tampoc es deu una obediència cega al mestre ni a les autoritats socials. Per això cal, respectar el propi procés de l'infant²⁰.

La construcció de la llibertat pels estudiants té diferents línies d'acció dins de les teories anarquistes de l'educació. Hi ha aquelles que aposten pel respecte absolut, en el que mestre/a no ha d'imposar res a l'alumnat, fins aquelles que entenen la construcció de la llibertat com un procés gradual i actiu²¹.

Més endavant s'exposen les diferències que es generen en el procés d'entendre la construcció de llibertat. Però es podria dir que derivades de les idees de Rousseau van tendir a una idea de llibertat més individualista. En canvi, la idea de llibertat amb caràcter sociopolític, prioritzava el compromís i llibertat social, per sobre de la individual.

L'educació integral: La integralitat a l'educació consisteix en educar sense separar el treball manual i el treball intel·lectual. També com indicava abans, desenvolupant les possibilitats dels nens i nenes, atenent també els aspectes

¹⁸ Trassati, F. (2005). *Actualidad de la pedagogía libertaria*. Editorial Popular. pp.62.

¹⁹ Rodríguez, M. (2015). *Dejadnos aprender. Reflexiones desde la pedagogía libertaria*. Volapük.

²⁰ García Moriyón, F. (1986) *Escritos anarquistas sobre educación. Bakunin, Kropotkin, Mella, Robin, Faure y Pelloutier*. Grupo Cultural Zero.

²¹ Cuevas, F.J. (2003). *Anarquismo y educación. La propuesta sociopolítica de la pedagogía libertaria*. Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo.

mentals, físics, intel·lectuals i afectius. A més, se sumava a aquests aspectes que l'educació havia de ser igual per totes les persones, mixta i laica.

Les societats desiguals es basen en la separació del treball intel·lectual del treball manual, aquesta divisió s'accentua especialment amb el capitalisme, provinent de la revolució industrial²². Aquesta separació produeix també una jerarquització, del treball intel·lectual per sobre del treball manual. Va ser al llarg del s. XIX que anarquistes com Robin, Proudhon, Bakunin o Faurer, proposen la idea d'educació integral, com a medi de superar l'alienació que aquesta divisió produïa. Va ser Paul Robin durant catorze anys, de 1880 a 1894 el primer propulsor a posar en pràctica els principis de l'educació integral.

Les anarquistes van intentar trencar amb una educació principalment intel·lectual, per una ensenyança activa, amb sortides al camp i educació física. També van cuidar molts temes com el naturisme, l'educació sexual, i algunes pràctiques socials i culturals, més enllà de difondre idees revolucionàries entre els seus militants.

Com indica Ani Pérez²³ (2022) quan parla d'educació integral són tres els fonaments per defensar aquest principi: tots els individus tenen dret a desenvolupar plenament totes les seves facultats físiques, intel·lectuals i morals; tots els aspectes del desenvolupament humà són interdependents i separar-los és artificial i, finalment, l'educació integral possibilitaria acabar amb la reproducció de la divisió social del treball sobre la que se sustenta la societat de classes.

L'autogestió pedagògica: L'autogestió és un concepte elaborat dins de l'anarquisme i més tard pel moviment revolucionari a partir del segle XIX. El concepte d'autogestió des de l'ideari àcrata, fa referència que les persones especialment aquelles explotades i oprimides, s'organitzin i mobilitzin en funció dels seus interessos i necessitats, individuals i col·lectives. Per tant, es generarien organitzacions autònomes i horitzontals, sense intervenció de les institucions capitalistes.

Provinent d'aquest concepte, la pràctica educativa autogestionada deriva en què el control de l'educació sigui responsabilitat de les persones que formen part d'una escola o grup educatiu.²⁴

Els objectius de l'autogestió pedagògica es podrien resumir en els següents:

- Fer un treball significatiu i motivador, enfront del treball ordinari més pesat i alienant.
- Desenvolupar una formació més rica que la tradicional, que en aquell moment es reduïa a un pla intel·lectual.
- Donar als estudiants els instruments per analitzar el sistema institucional i el sistema social en el qual viuen.

Solidaritat i ajuda mútua: En oposició al darwinisme social, l'anarquista i científic Pètr Kropotkin va argumentar en defensa de l'ajuda mútua, com un fenomen

²² Ibid.

²³ Pérez, A. (2022). *Las Falsas Alternativas. Pedagogía libertaria y nueva educación*. Virus Editorial, pp.136-137...

²⁴ Cuevas, F.J. (2003). *Anarquismo y educación. La propuesta sociopolítica de la pedagogía libertaria*. Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo.

natural i important en l'evolució biològica i social. Kropotkin emfatitza que la cooperació i el sentiment de companyerisme, no només la competició i dominació, han sigut factors en l'evolució de moltes espècies, inclosos els humans²⁵.

La solidaritat, fraternitat i ajuda mútua, són en la seva forma més senzilla, cooperació i lliure associació entre individus en un context social.

Practicar l'ajuda mútua exigeix desenvolupar-la, no només de forma teòrica, i exigint-la a l'alumnat, sinó que un professor/a llibertari ha de desenvolupar l'ajuda mútua amb els seus companys/es, amb el personal no docent i amb els seus propis alumnes/as. Per tant, ha de ser un fet que es doni de manera quotidiana, ha de ser un desafiament i provocació a les tendències individualitzadores, aïllants i oposades a tota solidaritat.²⁶ En conseqüència, l'educació llibertària prepara tant per l'autonomia personal com pel compromís solidari col·lectiu, donant importància a les cures, a l'aprenentatge cooperatiu i a l'ensenyança mútua.²⁷

L'actitud crítica: Des de les ideologies anarquistes, es realitzen crítiques a la societat existent, concretament al poder polític i a l'estat, pel poder de dominació que genera i per la corrupció que es deriva d'aquest. Crítiques a la religió, entenent aquesta com una eina d'alienació, mitificant els fenòmens socials sota la figura de deu. Crítica econòmica, fent una crítica radical al sistema capitalista.²⁸

Pel que fa a l'escola i l'educació, situar-se en aquesta posició crítica és realitzar un plantejament constant sobre altres punts de vista i investigar noves realitats. Qüestionant els models sota els quals es treballa, construint una escola on tots els espais són oportuns per l'ensenyança.

Per desenvolupar aquest pensament crític, no basta només amb escoltar als companys/es docents, sinó també cal escoltar i comprendre els alumnes/as. Mitjançant aquesta dinàmica serà possible qüestionar també el poder polític, que també implicarà que la nostra postura també serà jutjada per les jerarquies escolars.

5.2 Les teories anarquistes de l'educació

En els propers apartats es desenvoluparan les diferents teories i teòrics seguint la classificació feta per Francisco Cuevas Noa²⁹ (2003), ja que considero que realitza un estudi minuciós i clarificant sobre les diverses teories. Per començar cal marcar una línia clara respecte a aquestes teories. Per una banda, trobem les teories anarquistes de caràcter no directiu, basades en principis individualistes i sense un rerefons veritablement polític i, per altra banda, les tendències educatives de caràcter sociopolític que defensen i practiquen

²⁵ Haworth, H. (ed.). (2012). *Anarchist pedagogies: Collective actions, theories, and critical reflections on education*. PM Press. pp. 18-19.

²⁶ Parajuá, D. (2012). No se puede hacer nada se puede hacer todo en Grupo de Estudios J.D. Gómez Rojas, *Educación anarquista: aprendizajes para una Sociedad libre*, pp. 117-120. Editorial Eleuterio.

²⁷ Pérez, A. (2022). *Las Falsas Alternativas. Pedagogía libertaria y nueva educación*. Virus Editorial, pp. 156.

²⁸ Cuevas, F.J. (2003). *Anarquismo y educación. La propuesta sociopolítica de la pedagogía libertaria*. Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo. Pp29-34.

²⁹ Ibid., pp.81-107.

explícitament les idees anarquistes. Encara que el meu interès estigui més centrat en les segones considero que és important fer-se una idea d'ambdues per tenir una imatge global d'aquestes teories.

“Políticamente, asumir una postura no-directiva en la educación significa dejar que la sociedad se encargue de la formación sociopolítica de los individuos.” S. Gallo. 2014).³⁰

a) Teories anarquistes de l'educació de caràcter no directiu

Les teories no directives parteixen de l'individu com a eix de tota acció educativa, i es basa molt en els principis pedagògics de Rousseau. Es podria dir que emfatitzen una posició més individualista enfront d'una posició més comunitària que tenen les teories sociopolítiques. La llibertat de l'educant ha de ser absoluta i la missió de l'educador ha de ser la d'evitar tota influència coactiva en el desenvolupament natural de l'individu ja que entén que aquest és bo per naturalesa i són les influències repressores de la societat adulta les que el corrompen. S'educa per la llibertat entenent-la com una característica natural.

La teoria anarquista individualista de Max Stirner: És la postura més radical dins de les teories no directives, posa a l'individu en un plànol absolut i crítica qualsevol influència de la societat, que ell considera il·legítima. Entenia que l'individu havia d'interposar les seves pròpies necessitats, coneixements i creences. Stirner, no va desenvolupar la manera d'aconseguir una societat lliure de dogmes, però sí que va assenyalar la necessitat d'alliberar a l'individu dels seus dogmes. Atorgava a l'escola un paper no d'instruir i civilitzar, sinó d'afavorir la creativitat per formar esperits lliures.

El neutralisme pedagògic: Aquest corrent es va donar durant l'anarquisme espanyol a principis de segle. Plantejava que l'educació havia de ser neutral quant a valors i continguts, fugint de qualsevol transmissió ideològica, ja que considerava que l'alumne/a escolliria per si mateix el millor camí pel seu alliberament.

El principal difusor del neutralisme pedagògic va ser Ricardo Mella (1861-1925). La *Escuela Neutral*, va ser desenvolupada teòricament per ell a la seva obra *Cuestiones de enseñanza*, apostant per una escola que només ensenyi les veritats indiscutibles, provades per la ciència experimental i que mostri les diferents teories explicatives, però que no ensenyi cap com vertadera, per evitar dogmatismes.

El pensament educatiu de Tolstoi: L'autor rus León Tolstoi (1828-1910) va plantejar un anarquisme cristià i no violent que el va portar en el plànol pedagògic a acceptar fins a les últimes conseqüències la llibertat dels nens i nenes. Amb influència roussoniana, León Tolstoi entén que l'ésser humà és feliç a prop de la natura i lluny de la civilització. El mestre ha de tenir consciència que el seu paper és acompanyar a l'alumne, respectant la seva individualitat, i que el vertader mestre no es caracteritza pels seus diplomes sinó perquè continua educant amb la voluntat de perfeccionar-se sense fi. El seu ideal va ser assajat a la seva escola de Yasnai Poliana, una escola popular i oberta, i respectuosa amb la naturalesa humana.

³⁰ Gallo, S. (2014). El paradigma anarquista de la educación

b) Les teories anarquistes de l'educació de caràcter sociopolític.

A l'altra banda del paradigma anarquista trobem les teories que defensen com l'educació ha de tenir una orientació social. Entenen la llibertat com una característica social, i aquesta es converteix en un fi, no un medi. El caràcter polític de l'educació s'accentua, ja que entén que no existeix cap educació neutral. Des d'aquesta visió s'ha d'educar pel compromís social i polític per la transformació de la societat, i no pot i no ha de renunciar a transmetre ideologia, perquè si no serà la societat capitalista la que transmetrà la seva pròpia.

La teoria de l'educació de Bakunin: Un dels teòrics més importants de l'anarquisme, defensor d'una educació llibertària, entenia que la instrucció del poble està estretament vinculada amb la seva emancipació social i política. Parteix de la idea que els nens han d'educar-se des del principi d'autoritat, ja que encara no tenen desenvolupada la seva intel·ligència. Aquesta autoritat ha d'anar disminuint a mesura que avança la seva educació i va aconseguint augmentar la seva llibertat.

Ni una nueva educación construye por sí sola la nueva sociedad, ni cabe la nueva sociedad sin un hombre nuevo para cuya formación resulta de extrema importancia una nueva escuela. Mientras tanto, fundar una escuela nueva en el interior de la sociedad vieja sin preocuparse de organizar un trabajo revolucionario para transformar paulatinamente las estructuras sociales sería condenar a esta escuela al fracaso³¹.

Els plantejaments educatius de Ferrer i Guardia: Fundador de L'Escola Moderna entre 1901 i 1906 i també pare de l'ensenyament racionalista, entén que és necessari basar l'educació sobre la ciència positiva, el que ell anomena com ensenyança científica i racional. Per ell el principal deure de l'escola és que el nen conegui l'origen de la desigualtat econòmica, la falsedat de les religions mitjançant la ciència, l'error del patriotisme i del militarisme i l'esclavitud que suposa la submissió a l'autoritat. En el plantejament de l'educació racionalista també juga un paper important en la coeducació de sexes i de classes. Conscient de la terrible opressió de la dona de la seva època i proper a les demandes de l'inici del feminisme en Europa, compren que l'educació mixta de nois i noies fomentarà la igualtat futura.

Respecte a la coeducació de classes s'anticipa a una societat futura en la qual tots els éssers humans seran iguals. A l'ensenyança racionalista i el moviment d'Escola Nova es torna a definir com paidocentrista, els premis i càstigs perden sentit i el joc cobra rellevància en el procés educatiu.

Ivan Illich i la desescolarització: Ivan Illich va ser el primer a parlar de desescolarització, va ser al llarg de 1960 quan va fer eclosió aquest corrent que sosté que l'escolaritat és un fals servei públic que priva a les persones de l'alegria d'aprendre. Els partidaris d'aquest corrent consideren que una educació sense escoles és legítima, que són més útils els aprenentatges sense institucions i que

³¹ Gallo, S. (2013). Pedagogía libertaria: principios político-filosóficos. <https://libcom.org/library/pedagog%C3%AD-libertaria-principios-pol%C3%ADtico-filos%C3%B3ficos>

és possible l'abolició de l'obligatorietat³². Illich considera l'escola com un instrument del sistema que prepara als individus per a la seva integració en la societat capitalista i la reproducció cultural de la desigualtat social.

5.3 La coeducació

Històricament, l'educació s'havia concebut com a patrimoni exclusiu de les elits masculines, però l'expansió de la instrucció pública, promoguda pels estats liberals al segle XIX, va modificar el plantejament educatiu. Va ser quan es va estendre l'escolarització a les classes populars i es va admetre l'educació femenina, reconeixent les necessitats d'escolarització i culturització de les dones³³.

El model escolar que es va constituir va ser creat sota una societat patriarcal, sabent que l'accés de les dones a l'educació constituïa una millora a la seva condició social.

Des del primer terç del segle XIX va començar a haver-hi una demanda respecte a la coeducació. Evidentment, el que entenien per coeducació estava lluny de les pretensions d'igualtat recents.

Encara que la contribució i defensa de la coeducació hagi estat atribuïda en exclusiva a alguns pedagogs progressistes, van ser els i les anarquistes els que primer van defensar i portar a la pràctica la coeducació de gèneres i classes socials³⁴.

La coeducació d'ambdós sexes, forma part de l'ideari anarquista i pretén la incorporació activa de la dona en la societat. La revolució social que s'incentiva des de l'anarquisme requereix que totes les treballadores aconseguixin cert nivell cultural³⁵.

Va ser Ferrer i Guardia amb la influència de Paul Robin, quan va constituir la Escuela Moderna fundada a Barcelona en 1901, qui destacava en el seu programa educatiu la importància que nens i nenes rebessin un ensenyament similar. Va defensar l'ensenyança mixta, basant-se en l'imaginari d'una societat igualitària, que es veuria plasmada a l'escola a través d'una educació idèntica per ambdós sexes. Encara que en aquest apartat no vulgui centrar-me en aquesta temàtica, va ser també Ferrer i Guardia, amb altres anarquistes els que van considerar que els nens i nenes de les classes més acomodades fossin junts a l'escola i compartissin experiències amb els fills/es dels obrers.

Fent un pas endavant, i situant-nos en un estat més contemporani o actual de la qüestió, trobem l'exemple de l'Escola Lliure Paideia fundada en 1978 per Josefa Martín Luengo (1944-2009) amb Concha Castaño Casaseca i María Jesús

³² García, F. (1986). Escritos anarquistas sobre educación. Bakunin, Kropotkin, Mella, Robin, Faure i Pelloutier. Grupo Cultural Zero, pp.271.

³³ González, T. (2004). Una apuesta por la educación de las mujeres o el discurso alternativo del anarquismo español. *Historia Caribe*,9, pp.95-106.

³⁴ Pérez, A. (2022). *Las Falsas Alternativas. Pedagogía libertaria y nueva educación*. Virus Editorial, pp.162.

³⁵ González, T. (2004). Una apuesta por la educación de las mujeres o el discurso alternativo del anarquismo español. *Historia Caribe*,9, pp.95-106

Checa Simó a Mèrida (Badajoz). Projecte educatiu que es manté en l'actualitat i representa un dels exemples més clars de l'educació llibertària.

Educar para un mundo sin poderes ni jerarquías, para un mundo en donde cada persona pueda ser ella misma y construir su historia personal en busca de la mayor felicidad posible, para sí misma y para su mundo, requiere ayudar a generar mentes carentes de prejuicios, de estereotipos, de dependencias libres del principio de autoridad; es decir un nuevo tipo de persona, que siendo ella misma la protagonista de su vida contribuya junto con otras a generar un mundo de igualdad. (Josefa Martín Luengo, 2006)³⁶.

Josefa Martín Luengo ja assenyalava que a la base de les discriminacions i desigualtats, es trobava i es troba l'androcentrisme, que suposa la divisió del món en dues classes molt ben estructurades; la masculina de dominació i la femenina de submissió, Martín³⁷ (2006). Hem d'entendre que aquesta estructura funciona de la mateixa manera amb les autoritats i poders i són aquests els que l'exerceixen sobre l'altra part de la societat. No és casual que l'hegemonia dels homes al llarg de la història evidenciï també una exhibició de poder. Al final, l'home ha sigut considerat el protagonista de la història i és la seva història, referenciada a través de la ciència, l'art, la filosofia, el seu pensament i poder, la que hem anat interioritzant tant homes com a dones al llarg del temps.

Per poder realitzar un canvi profund d'aquesta realitat s'ha d'avançar cap a estructures d'igualtat, que passen indiscutiblement per explicar l'altra part de la història sense que únicament hi hagi referències androcèntriques. Això s'estructura trobant altres referències basades en la igualtat i la diferència. Aquest canvi de mirada i realitat també permetrà construir un marc d'igualtat social, que trenqui amb l'autoritat de base.

Josefa Martín Luengo (2006) també assenyalava la importància de reaprendre a ser persones amb els mateixos drets i possibilitats, sense obviar les diferències interpersonals. Hem d'entendre que els nens i nenes petites són molt vulnerables als rols d'imitació que brindem les persones grans, concretament les que es desprenen del nucli familiar i que inconscientment transmetem amb estereotips de gènere (superioritat masculina i inferioritat femenina).

Aquests estereotips es veuen reforçats socialment pel grup social, mitjans de comunicació, informació reglada, llibres de text i per un llenguatge sexista que hem acceptat de forma natural i que, inexorablement, reproduceix una ideologia determinada que comporta una manera determinada de veure i concebre el món.

L'educació té molt a aportar a aquest canvi centrant la seva atenció a eliminar al màxim els estereotips de gènere transmesos per part de la cultura patriarcal, canviant l'ús del llenguatge sexista, però també canviant la visió de la divisió del treball, generant la mateixa responsabilitat per nois i noies.

Es tracta d'assolir la igualtat en el repartiment de les tasques, assumir la responsabilitat d'ençà que neixen que poden realitzar per igual tots tipus de

³⁶ Martín, J. (2006). *PAIDEIA. 25 años de educación libertaria*. Ediciones Villakañeras, pp. 111.

³⁷ Ibid.

feines, establint una igualtat entre treball manual i intel·lectual. També reforçant en els homes la seva autonomia vers les cures, alimentació i higiene.

Per poder educar en igualtat, també és important educar en la sexualitat, ja que està introjectada en els estereotips socials. Per tant, s'ha de reforçar l'educació afectivosexual, per trencar amb les limitacions que produeixen els estereotips sexuals i els rols de gènere.

L'educació per la igualtat i, per tant, la coeducació continua sent un repte en el context actual, per això cal una nova mirada, sensibilitat i actitud; que en el món educatiu es tradueix treballant sota altres estructures mentals que compreguin que totes les persones som iguals per dret natural, amb les nostres diferències personals. Des de l'educació és necessari establir aquest canvi de mirada de desconstrucció de les estructures patriarcals, per construir i caminar cap a una societat més justa i igualitària.

5.4 La interseccionalitat

La interseccionalitat és una metodologia que estudia la percepció del poder creuada o imbricada en les relacions socials.

Aquest enfocament assenyala que el gènere, l'ètnia, la classe o l'orientació sexual, estan interrelacionades. El concepte d'interseccionalitat l'introdueix Kimberlé Crenshaw en la Conferència Mundial contra el Racisme a Sud-àfrica en 2001. Crenshaw (Crenshaw, 1995), va considerar que hi havia categories com la raça i el gènere que interseccionaven i influïen en la vida de les persones. Per a ella el racisme no tenia els mateixos efectes sobre els homes que sobre les dones negres i tampoc aquestes no vivien les conseqüències del sexisme d'igual forma que les dones blanques. Partia d'una estructura primària on interseccionaven a part de la raça i el gènere la classe social, a la qual s'afegien altres desigualtats com la condició de dones migrants. Per a Crenshaw no es tractava d'una suma de desigualtats, sinó que cadascuna d'aquestes interseccionaven de manera diferent en cada situació personal i grup social mostrant estructures de poder existents en el si de la societat.

L'anarquisme i la interseccionalitat comparteixen l'objectiu d'una anàlisi crítica dels fluxos de poder, així com els seus significats i impactes, alhora que intenten comprendre les relacions que s'estableixen. Històricament, moltes de les idees proposades des de la interseccionalitat ja s'havien desenvolupat o anticipat amb anterioritat. Des de l'anarquisme es creu que a vegades l'anàlisi interseccional es queda en una superfície liberal, i aquest argument exclou una anàlisi de la lluita de classes que consideri al capitalisme i a la societat de classes com a institucions i enemics de la llibertat³⁸. Des d'aquesta perspectiva s'entén que per anar a l'arrel de la problemàtica s'ha de fer una anàlisi de la lluita de classes i del sistema capitalista. També es creu que és l'única forma d'acabar amb l'explotació i opressions que es deriven i, per això, s'ha d'incloure el fi de la societat de classes.

Igualment, es fa una crítica a què amb massa freqüència, la interseccionalitat s'utilitza únicament com una eina per a comprendre com aquestes opressions se superposen en la vida quotidiana de les persones, en comptes d'intentar

³⁸ Volcano, A. i Rogue, J. (2012). Insurrections at the Intersections. Feminism, Intersectionality and Anarchism. <https://theanarchistlibrary.org/library/abbey-volcano-j-rogue-insurrections-at-the-intersections>

comprendre com es pot utilitzar la vida quotidiana de les persones per a parlar sobre les formes en què les estructures i institucions es creuen i interactuen. Així es podrien establir connexions amb processos institucionals que creen, reproduïxen i mantenen relacions socials de dominació.

Les anarquistes poden oferir a la teoria de la interseccionalitat una anàlisi de les formes en què l'Estat ha arribat a governar les nostres vides tant com qualsevol altre sistema institucionalitzat de dominació.

La interseccionalitat en el context educatiu pot oferir eines per a analitzar les desigualtats que afecten la trajectòria educativa, al personal, alumnes i la comunitat educativa en general.

Possibilita concebre de noves formes les subjectivitats, les relacions i la construcció de coneixements. Permet acompanyar processos per a la construcció de noves subjectivitats:

- Qüestiona la identitat i la cultura com un tot tancat, estanc i homogeni.
- Fa visible la diversitat dins d'un mateix grup social (relacions intragrups).
- Afavoreix nous processos d'identificació i apoderament a partir d'experiències comunes.

A més, permet abordar de forma més efectives les desigualtats que es reproduïxen en el context educatiu:

- Permet anar més lluny de la lògica de les pràctiques educatives dirigides a l'alumnat en general o grups d'alumnes específics, que ens és efectiva per a atendre els matisos i la complexitat de les vides reals de l'alumnat.
- Fer visibles els defectes de la simultaneïtat de pràctiques d'exclusió que sofreix l'alumnat amb múltiples experiències de desigualtat.
- Desnaturalitzar les desigualtats i situar-les com a producte de processos de diferenciació sociocultural.
- Escoltar, preguntar, analitzar i fer propostes de transformació amb les alumnes, contextualitzant l'experiència de desigualtat o privilegi des dels seus propis paràmetres d'enunciació i, afavorir processos de resistència i transformació del propi alumnat.
- Permet una anàlisi tant des de la perspectiva del privilegi com de l'opressió.
- Visibilitzar les relacions de poder i les diferents posicions de privilegi, resistència, limitacions o opressió dins d'un mateix grup.
- Permet assenyalar els biaixos i exclusions de les pràctiques educatives en funció de dimensions com la definició d'alumnes, de currículum i de relacions entre professorat i alumnes.
- Permet que emergeixin altres realitats. Hi ha subjectes que mai estan en la conversa perquè les seves necessitats són invisibles, no són presents en l'agenda política o pedagògica.

6. Aportació a la societat i a la ètica professional

Encara que socialment i en l'àmbit educatiu s'estiguin donant moltes passes en la introducció de la coeducació i perspectiva de gènere en els centres i les aules, cal donar-li una volta més de com i què es vol incloure. És rellevant posar la mirada més enllà, i poder introduir la perspectiva interseccional, que no implica únicament el gènere de les persones sinó que veu amb una perspectiva més amplia les desigualtats que ens envolten i introdueix el sexe, la raça, la classe, les capacitats de cadascuna, l'orientació sexual i la identitat de gènere.

D'aquesta manera podrem tenir una visió més àmplia de les persones, que ens permetrà realitzar intervencions més globals i tenir més eines per analitzar les desigualtats que es generin en la comunitat educativa.

Com manifesta Amparo Alonso-Sanz (2023)³⁹:

Acorde a las necesidades actuales de una sociedad, más justa, libre, tolerante y que promueva los derechos humanos en todos los ámbitos de la vida, defendiendo valores de libertad y principios de pluralismo, nos planteamos la necesidad de contribuir a una escuela que no discrimine, que sea coeducativa e inclusiva, Una escuela que valore positivamente las diferencias de identidad y sus expresiones, basada en valores igualitarios propios de sociedades democráticas para una convivencia pacífica.

Per tant, si ens situem en una vessant més crítica de la pedagogia, ens trobem amb determinades practiques educatives, sustentades per les institucions i certes tradicions dels sabers, aquesta investigació, ens permet explorar i aportar altres perspectives a la praxis educativa.

La igualtat es un valor bàsic i universal, irrenunciable que es substancial per la vida i per la convivència⁴⁰. Aquest estudi o investigació, arrela profundament en la necessitat de veure la ètica dels processos educatius i per això ens hem de preguntar, per qui, perquè , com, quan i a on és desenvolupen els processos i les practiques educatives i pedagògiques.

La mirada interseccional el que fa es obrir una perspectiva més amplia d'anàlisis i per tant noves opcions, que ens apropin a un mon una mica més just i igualitari.

Respecte a l'ètica de la investigació en curs, a la planificació d'aquest projecte d'estudi, es tenen en compte les consideracions ètiques que es desprenen d'una investigació del tipus qualitatiu en el marc educatiu. Tenint en compte la protecció de les persones participants, respectant la seva autonomia, informant de les finalitats que es persegueixen amb el desenvolupament del procés investigador.

En aquesta línia les participants han firmat un consentiment considerant el Reglament General de Protecció de Dades (UE) 2016/679 i a la Llei Orgànica 3/2018 de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals, així com unes autoritzacions per poder procedir a l'enregistrament de la veu. Garantint, la

³⁹ Alonso-Sanz, A. (2023). *Miradas diversas para la escuela que deseamos: coeducación inclusiva con artes*. Octaedro Ediciones.

⁴⁰ Flecha, C. (2009). La coeducación, un quehacer ético: memoria y presente. *Cuestiones Pedagógicas. Revista De Ciencias De La Educación*, (10-11).

confidencialitat de les persones participants, així com la protecció de les dades que s'han generat.

Per últim, i no menys important aquest estudi parteix d'un desenvolupament propi i original, per tant han sigut referenciades totes les obres, articles i investigacions emprades, pel desenvolupament del mateix.

7. Marc Metodològic

Una vegada desenvolupat el marc teòric i considerant els objectius de la investigació, al llarg d'aquest quart apartat es procedeix a analitzar la metodologia escollida i emprada en aquesta investigació, abordant el tipus d'investigació i les persones destinatàries seleccionades per portar-la a terme, així com els instruments per la recollida d'informació, la temporització i planificació del projecte.

7.1 Tipus d'investigació

En aquesta investigació a causa de la seva naturalesa i les participants que contribueixen a la seva realització, s'ha optat per orientar-la a partir d'un enfocament qualitatiu, a través del qual s'intenta comprendre la realitat que estem explorant, on primerament hem delimitat l'estudi i els objectius fonamentals que s'intenten aconseguir amb aquest.

Les metodologies qualitatives s'orienten cap a la comprensió de les situacions úniques i particulars, se centren en la cerca de significat i de sentit que confereixen els mateixos agents als fets i en com viuen i experimenten uns certs fenòmens o experiències els individus o els grups socials que investiguem (Daniel Gómez, 2019).

Segons Van Manen (2003, citat en. Gómez, 2019) els criteris pels quals es regirà la labor de l'investigadora que empra una metodologia qualitativa són els següents:

- Centrar-nos en el fenomen que ens interessa veritablement i que ens compromet amb el món.
- Investigar l'experiència com la vivim, i no tant com la conceptualitzem.
- Reflexionar sobre els aspectes essencials que caracteritzen el fenomen.
- Descriure el fenomen mitjançant l'art d'escriure i reescriure.
- Mantenir una relació pedagògica ferma amb el fenomen i orientada cap a aquest.
- Equilibrar el context de la recerca sempre considerant les parts i el tot.

Una vegada seleccionat l'enfocament qualitatiu com el més adient per aquesta investigació, s'ha optat per fer servir la metodologia d'estudi de casos, com a forma per poder comprendre en profunditat i de manera sistèmica les escoles que posteriorment també seran part de les entrevistes.

D'aquesta manera es pot profunditzar en el fenomen explicat al llarg del marc teòric. Aquest mètode també està indicat per investigacions a petita escala, en un marc limitat de temps, espai i recursos⁴¹.

També és un mètode que obre la possibilitat a posteriors profunditzacions. Situa la investigació en un punt on és possible entomar-la en situacions individuals i institucionals diferents.

⁴¹ Latorre, A et al. (2003). *Bases metodològiques de la Investigación Educativa*. Ediciones Experiencia.

El rigor en l'exploració dels contextos de la pràctica, propis del mètode, permet al mateix temps el compromís ideològic de la participació democràtica en el propi context de la pràctica⁴².

En el cas que ens ocupa, l'estudi de casos s'ha realitzat en tres escoles escollides, perquè encara que no totes les seves bases pedagògiques siguin les anarquistes, sí que agafen alguns trets d'aquest paradigma. Aquest és el cas del Projecte Tartaruga situat a Madrid, col·lectiu Wayra situat a Juzbado (Salamanca) i l'escola Arcàdia situada a Barcelona.

Per raons de desplaçament i temps, l'única d'aquestes escoles que es podrà visitar en persona serà l'escola Arcàdia de Barcelona, però es farà una anàlisi documental de totes elles.

Estem parlant també d'un estudi fenomenològic que en el cas que ens ocupa ens ajudarà a realitzar una investigació encara més exhaustiva per comprendre i escoltar les veus de les persones escollides, permetent-nos una descripció més profunda de la pràctica pedagògica.

Per continuar aprofundint en la investigació i per comprendre millor el fenomen a estudiar, es farà servir la tècnica de l'entrevista. Una de les principals tècniques que es fa servir des de les investigacions qualitatives.

En el camp específic de la investigació social, el propòsit de qualsevol entrevista, és recollir informació d'un/a participant sobre un determinat objecte d'estudi⁴³.

Les principals característiques atribuïdes a les entrevistes⁴⁴:

- Procediment destinat a obtenir informació verbal.
- Suposa una dinàmica interactiva, en la qual l'entrevistadora pregunta i l'entrevistada respon, pot ser cara a cara, telefònicament o en línia.
- Segueixen un estil relativament informal, encara que persegueixin un propòsit.
- Les preguntes o temes que es tracten en l'entrevista són oberts, la persona entrevistada pot oferir una resposta pròpia.
- L'objectiu és aproximar-se a les idees, creences i supòsits de la persona entrevistada.
- La tasca de la investigadora és procurar el context adequat perquè el coneixement situat i contextual es doni.
- L'entrevistadora persuadeix per motivar a l'entrevistat/da a respondre de manera adequada.
- L'entrevistadora registra en diferents suports la informació obtinguda al llarg de l'entrevista.

⁴² Martínez, J. (1988). El estudio de casos en la investigación educativa. *Investigación en la Escuela*, 6.

⁴³ Fàbregues, S., Meneses, J., Rodríguez Gómez, D., i Paré, M. H. (2016). *Técnicas de investigación social y educativa*. Barcelona: Editorial UOC. pp. 102.

⁴⁴ Ibid.

L'entrevista podrà aportar informació molt valuosa sobre el tema d'investigació, per part de les persones entrevistades, ja que aportarà una visió sobre la pràctica a l'aula a l'hora de treballar la coeducació i la interseccionalitat.

Concretament en aquesta investigació les entrevistes seran semiestructurades, d'aquesta manera la investigadora s'assegura que al llarg de l'entrevista s'abordin tots els temes que es consideren rellevants, i que han sigut prèviament preseleccionats. Les preguntes que es desenvolupen al llarg de l'entrevista son obertes, d'aquesta manera es reben més matisos i s'entrellacen temes, però sempre connectats als objectius de la recerca.

7.2 Context

El context d'aquesta investigació i per poder aprofundir en la pràctica de la interseccionalitat i la coeducació als centres seleccionats, s'ha fet, per una banda, assistint a l'escola **Arcàdia** que es caracteritza per la seva educació integral, projecte d'escola institut situada al barri de Sants (Barcelona).

Les altres escoles seleccionades, per les limitacions de temps i recursos l'apropament serà via en línia. Trobem l'escola vivencial **Tartaruga** situada a Madrid, que acull nens i nenes a partir de tres anys, projecte autogestionat, autofinançat i d'educació lliure.

Finalment, trobem també l'escola **Wayra**, escola lliure i rural situada a Juzbado (Salamanca).

Aquestes tres escoles són d'interès respecte al projecte d'investigació, pel marc teòric educatiu en què se sustenten les seves pràctiques pedagògiques.

7.3 Participants

Les participants d'aquest estudi seran acompanyants o educadors/es de les diferents escoles que s'han escollit com estudi de casos. Com s'han escollit tres escoles, relacionades amb la temàtica que es vol abordar, les entrevistes es realitzaran a un/a representant per escola. Després d'un primer contacte amb els diferents espais educatius, han sigut les persones disposades a fer l'entrevista les que s'han posat en contacte amb mi.

El fet de poder entrevistar a les persones treballadores de l'escola permetrà fer una aproximació sobre l'opinió, creences i percepcions d'aquestes, com a persones que estan en primera línia de la tasca educativa. Les respostes aportades permetran obtenir certes informacions sobre els diferents projectes, que no es podria elaborar d'una altra manera. El fet de poder entrevistar a aquestes acompanyants o educadores que treballen en aquestes escoles em facilitarà un apropament als diferents objectius que es proposen en aquesta investigació. Addicionalment, m'oferirà una visió des de la part pràctica i aplicació de la teoria.

7.4 Instruments

Per la recollida de dades és necessari seleccionar les estratègies i instruments amb les que es vol recavar la informació. En aquest estudi s'ha utilitzat l'anàlisi documental i l'entrevista semiestructurada.

Anàlisi documental	Anàlitzar els documents per recopilar i seleccionar informació tant de caràcter intern de cadascun dels centres (blog, revista del centre, webs...) com documents externs (llibres, articles d'investigació...). L'anàlisi gira entorn de l'estudi de casos escollit i de la concreció que ocupa aquest estudi, relacionant aquests espais amb la coeducació i la interseccionalitat. Es va realitzar una cerca anterior que va quedar plasmada en el marc teòric. D'aquesta manera es du a terme una aproximació als conceptes, i l'estat de la qüestió en l'actualitat.
Entrevistes semiestructurades	La comprensió, conceptualització i pràctica de les entrevistes exigeix la revisió de les perspectives paradigmàtiques de la investigació qualitativa. Rodríguez- Gómez (2016). Aquest autor també ens indica que la fenomenologia i concretament l'interaccionisme simbòlic constitueixen un dels marcs més importants per comprendre i desenvolupar l'entrevista, ja que aquestes es basen en l'enteniment, en la comprensió i interpretació del que diuen i senten els altres o les altres. L'entrevista que es realitza és semiestructurada, la investigadora ha desenvolupat un guió preestablert amb preguntes relacionades amb el tema d'estudi i els objectius de la investigació. (annex entrevista)

7.5 Estratègia de recollida de dades

Per poder realitzar la recollida de dades es van seguir una sèrie de passes, primerament es va entrar en contacte amb diverses persones del món de les pedagogies anarquistes, explicant en què es volia centrar l'estudi. Elles em van donar els contactes de les diverses escoles, va ser quan al mes d'octubre vaig fer un primer contacte per via en línia, en alguns casos vaig haver d'insistir una mica i contactar per altres vies. Després d'un primer contacte i havent explicat el projecte, les persones de referència encarregades de contestar a les entrevistes es van posar en contacte amb mi per fer un primer apropament.

Abans de poder realitzar l'entrevista, es va informar degudament dels objectius i finalitats d'aquesta, i també es va enviar un [consentiment informat](#) i [autoritzacions](#) que van ser retornats abans de començar aquesta. Una vegada retornat el consentiment informat, es va posar una data per fer una entrevista de manera virtual o de forma presencial. En tots els casos les entrevistes van ser enregistrades en format d'àudio per poder fer una posterior transcripció, d'aquesta manera s'ha pogut organitzar i classificar la informació estreta, tenint en compte els objectius de la investigació.

Aquesta entrevista (Annex III) semiestructurada consta de deu preguntes obertes, classificades segons els objectius específics de la investigació i interrelacionades entre si.

Taula 1

Relació OE i preguntes

Apartats entrevistes	Nombre de preguntes
OE. Realitat espais anarquistes	4
OE. Coeducació	3
OE. Interseccionalitat	3

Pel que fa a l'anàlisi documental, s'havia dut a terme una recerca prèvia a l'inici de l'estudi per interès propi, una vegada es va concretar i contextualitzar aquest es va procedir a realitzar una recerca més exhaustiva, per poder trobar informació més adient i acurada a la investigació que es volia fer. Tenint en compte els estudis de casos i els documents que s'extreuen d'aquests.

Amb la combinació de les dues metodologies de recollida d'informació es pretén arribar a una triangulació, que consisteix a recollir i integrar l'evidència relativa a cada cas a partir d'una varietat de mètodes i fonts d'informació complementàries, combinant metodologies per analitzar un mateix fenomen, com indica Stake (2005).

Mitjançant la recollida de dades amb diferents instruments es vol aconseguir una interpretació significativa, contextualitzada i exhaustiva de la informació, aconseguint així una visió global de la realitat de la investigació, donant-li més validesa a l'estudi.

7.6 Planificació i temporització del procés de treball

Per poder realitzar la investigació, s'ha realitzat un treball de camp a través de l'entrevista semiestructurada. També s'ha fet una anàlisi documental per l'estudi de casos.

La planificació s'ha realitzat per setmanes quedant de la següent forma:

Setmana 1, del 15 al 26 de novembre, selecció i elaboració d'instruments. S'ha desenvolupat un guió per l'entrevista semiestructurada i s'han preparat els consentiments i autoritzacions per enviar (tant en castellà com en català). Les persones entrevistades van ser prèviament contactades i se'ls van enviar les autoritzacions i consentiments.

El treball de camp es va dur a terme al llarg de les setmanes 2 i 4, és a dir del 27 de novembre al 17 de desembre. Els consentiments informats es van enviar el mateix dilluns 27 de novembre. L'entrevista amb l'escola Tartaruga es va fer la setmana 2, del 27 de novembre al 3 de desembre, la persona encarregada tenia bastant disponibilitat, i es va fer via en línia. L'entrevista amb l'escola Wayra es va realitzar la setmana 3 del 4 al 10 de desembre, via en línia.

L'entrevista amb Arcàdia es va fer presencial al llarg de la setmana 3.

L'anàlisi documental es va fer des de la setmana 2 a la setmana 4. És a dir del 27 de novembre al 17 de desembre. L'última setmana, setmana 5 del 18 al 24 de desembre es va fer l'anàlisi i interpretació de les dades i les conclusions.

A la següent taula (Taula 2) es mostra el desenvolupament i organització de les tasques realitzades per la recollida i l'anàlisi de les dades, procés necessari per portar a terme la investigació.

Taula 2
Cronograma d'investigació

Cronograma					
Tasques	Setmana 1 15-26 novembre	Setmana 2 27 novembre-3 desembre	Setmana 3 4-10 desembre	Setmana 4 11-17 desembre	Setmana 5 18-24 desembre
Selecció i elaboració d'instruments					
Treball de camp					
Consentiment informat i autoritzacions					
Entrevista 1 Tartaruga					
Entrevista 2 Wayra					
Entrevista 3 Arcàdia					
Transcripció d'entrevistes					
Anàlisi documental					
Anàlisi i interpretació de les dades					
Conclusions					

Nota: Taula que mostra les tasques i temporització per la realització de la investigació, dividida per setmanes. Font: Elaboració pròpia (2023).

8. Anàlisi de resultats

En aquest apartat es procedeix a fer una anàlisi dels resultats obtinguts mitjançant l'estudi de casos i l'entrevista semiestructurada. Per la consecució dels objectius específics d'aquest estudi, ha sigut necessari realitzar una anàlisi documental posterior al marc teòric, que concretés la realitat d'alguns espais llibertaris en l'actualitat, la seva pràctica coeducativa i interseccional a l'aula. D'aquesta manera es poden extreure dades de les seves pràctiques, i extrapolar els resultats per poder aplicar a futures pràctiques i espais.

Els tres primers objectius específics se'ls ha donat resposta al llarg del marc teòric, on s'han definit les teories i pedagogies llibertàries, els seus valors i principis. S'ha fet una anàlisi de la coeducació al llarg del temps, incidint en una aproximació a la pedagogia anarquista i també s'han revisat les aportacions de la interseccionalitat a aquestes.

Pel que fa a la recollida de les dades i tractament d'aquestes, es va contactar amb les persones disposades a realitzar les entrevistes de les escoles seleccionades. Abans de dur a terme aquestes entrevistes, totes van firmar les autoritzacions i els consentiments informats. Per poder fer la posterior transcripció es van enregistrar les trobades i trucades en àudio.

Per l'anàlisi de les entrevistes i les dades obtingudes, es va realitzar una transcripció d'aquestes i es va organitzar la informació segons els objectius específics marcats per poder donar resposta a la investigació.

S'han realitzat deu preguntes per donar resposta als diferents objectius, dividint l'entrevista en quatre apartats, en el primer apartat es tractava OE.1 conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat; i es desprenien tres preguntes per poder donar-hi resposta. Un segon apartat també amb tres preguntes per donar resposta a l'OE. 2 analitzar i entendre la pràctica coeducativa a l'aula. En un tercer apartat per resoldre l'OE.3 sobre la pràctica interseccional a l'aula també s'han fet tres preguntes. Finalment, l'últim apartat constava d'una única pregunta per contestar a l'OE.3, sobre l'actualitat en els espais educatius anarquistes.

Una vegada feta la transcripció de l'entrevista, es va procedir a elaborar una taula amb la sistematització d'aquesta per tal de visualitzar la informació d'una forma més clara, facilitar la seva comprensió i poder realitzar una comparativa de les respostes.

A partir dels diferents mètodes proposats a la investigació, es vol arribar a realitzar una triangulació; aquesta triangulació metodològica permet un apropament al fenomen a partir de diferents aproximacions, en aquesta investigació mitjançant l'estudi de casos i l'entrevista.

8.1 Estudi de casos

En aquest apartat de la investigació es procedeix a analitzar tres escoles amb algunes bases pedagògiques llibertàries, mitjançant el mètode d'estudi de casos

múltiples. Per la selecció d'aquestes escoles s'ha tingut en compte el seu recorregut i marc pedagògic.

Per començar, s'ha contactat amb les diferents escoles per correu electrònic, les tres escoles s'han mostrat obertes i disposades a col·laborar amb l'estudi i per poder continuar es va concertar una entrevista amb elles.

Com es menciona en l'apartat del marc metodològic, la recollida de dades posterior s'ha realitzat en les tres emprant la mateixa tècnica, consultant les fonts disponibles, documents interns com externs i les entrevistes semiestructurades.

8.1.1 Tartaruga

Tartaruga⁴⁵ projecte de pedagogia vivencial, que va néixer l'any 2009 a Madrid, impulsat per unes amigues que treballaven en educació, persones decebudes amb l'opció educativa que s'oferia des de les institucions i amb ganes de crear una proposta nova i respectuosa pels nens i nenes.

Als inicis aquesta escola va començar en un espai a l'Ateneu Villaverde-CNT amb la idea de realitzar un projecte educatiu no-autoritari i participatiu. A la primera reunió informativa es van apropar unes 30 persones, el projecte va començar amb nou famílies i quatre acompanyants. Després de diferents canvis, actualment se situen al barri obrer de Carabanchel.

Es tracta d'un espai d'experimentació, relació i joc on es confia en la capacitat innata dels nens i nenes per a guiar els seus aprenentatges. No s'obliga a ningú a fer alguna cosa que no vulgui, perquè es parteix dels desitjos i interessos de cada nen/a, afavorint el reconeixement interior de les seves necessitats i la presa lliure de decisions i iniciatives, sense jutjar-li, acceptant-li tal com és.

Es guien per valors clau com el respecte, l'acceptació, l'autoestima, l'autonomia, l'expressió lliure, la coeducació, els límits, i el coneixement de si mateixos/es i de l'entorn. Creuen en la "no-intervenció" de les persones adultes, a facilitar en lloc d'imposar, a escoltar i dialogar per a crear un ambient de seguretat física i afectiva, on els nens i nenes puguin desenvolupar-se des de l'espontaneïtat i la confiança en sí mateixes. Dins d'aquesta concepció de l'aprenentatge, deixen fora els reforços, tant positius com negatius, així com els judicis de valor, ja que els hi sembla que generen una relació de dependència cap a l'adult.

La funció de les adultes en Tartaruga és acompanyar. Entenen per acompanyant una persona adulta que es trobi emocionalment pròxima al nen/a, i que li segueixi en els seus processos (sense portar-li de la mà, sense guiar-li), anant per darrere per a percebre el que realment li succeeix. Així, les adultes no intervenen en el joc infantil ni proposen activitats programades, sinó més aviat ens situen en un segon pla i posen en joc la seva major eina: l'observació. Observen interessos, observen necessitats motrius, emocionals, materials; observen relacions socials...sense judicis, es dediquen a observar per a després actuar en conseqüència.

⁴⁵ Entrevista a Tartaruga, proyecto de pedagogía libre. <https://www.todoporhacer.org/entrevista-a-tartaruga-proyecto-de-pedagogia-libre/>

Entenen que aquesta és l'única manera de donar prioritat a les nenes i nens, confiant que ningú millor que elles mateixes poden guiar el seu aprenentatge. Per a donar-li veritable protagonisme, les adultes han d'estar en segon pla.

L'acompanyament es dona d'igual a igual, per la qual cosa el primer que intenten llevar-se de damunt és la figura del/la mestra i amb aquesta, aquest rol que assumeix tot el pes de l'aprenentatge infantil. Es tracta de que els nens i nenes parteixin d'ells, que s'intentin conèixer, acceptar-se i partir d'aquí relacionar-se amb les altres.

Reivindiquen que els espais respectuosos amb les infàncies només poden arribar a ser-ho si es té present el context estructural, els sistemes en els quals estan inserides i si existeix una proposta sociopolítica transformadora. És cert que l'acompanyament respectuós, des de la seva perspectiva, planteja el com relacionar-se amb les nenes, evitant el condicionament adult en la formació dels seus coneixements, experiències i interessos. No obstant això, són molt conscients que quedar-se en aquest pla és insuficient, més si es pensa des de l'anarquisme. Defensen, d'una banda, que hi ha situacions en les quals és indispensable intervenir. És a dir, no poden mirar cap a un altre costat si s'estan donant agressions del tipus que siguin, escudant-se en la no-intervenció. Les nenes també necessiten de les acompanyants aquesta seguretat i pensen que no intervenir és, aquí, reproduir aquesta violència.

L'acompanyament respectuós no pot obviar les lluites socials, tenen el compromís de no fer-lo. Oferint la cura i les eines necessàries perquè les nenes aprenguin dins dels seus propis ritmes. En Tartaruga, per exemple, no oblidem que un interès no pot florir si no existeixen mitjans per a desenvolupar-lo. Per això el seu espai és el que anomenem en pedagogia un ambient preparat, un espai amb materials que cobreixen les necessitats de cada etapa i que estan a l'abast de les nenes perquè puguin acostar-se lliurement. És responsabilitat de les adultes observar si hi ha algun bloqueig per a pensar en estratègies d'intervenció que ajudin a superar aquestes dificultats.⁴⁶

Dins del seu procés d'aprenentatge, tracten de construir un projecte accessible que no deixi fora a ningú per motius econòmics. No ignoren, és clar, que l'accés a qualsevol esfera d'aquest tipus implica haver pogut trobar altres maneres d'estar, de viure, que en moltes ocasions tenen a veure amb disposar d'un capital cultural al qual no totes poden optar. Si bé tenen un compromís de treball contra el classisme i les violències estructurals neoliberals, són conscients que el seu àmbit d'intervenció no pot tirar-se a l'esquena tot el pes del capital.

8.1.2 Colectivo Wayra

El Col·lectiu Wayra es va formar en 2011, amb l'objectiu de crear una escola lliure a Salamanca. La motivació inicial era la de crear un món millor⁴⁷. A través de l'educació es pot influir en la forma que adoptarà la societat de demà, i això,

⁴⁶ El patriarcado también se sostiene sobre la infancia. https://www.eldiario.es/pikara/patriarcado-sostiene-infancia_132_9294036.html

⁴⁷ Flores, M. (2018). Nada por sentado. Construyendo la educación libre desde la reflexión colectiva. Colectivo Wayra.

a més de les persones idealistes, ho saben bé els qui tenen i exerceixen el poder. Des de la política es decideixen les característiques que té el sistema educatiu oficial. El sistema educatiu actual va sorgir de manera paral·lela al sistema de producció capitalista⁴⁸. Des dels seus inicis, el col·lectiu sempre ha considerat necessari anar més enllà del projecte d'escola lliure, buscant una projecció social que possibiliti una transformació mútua amb l'entorn pròxim i global. Per això es van impulsar diversos grups de debat entorn de l'educació, un grup de criança, i un seminari de reflexió per l'autoformació de persones que es dediquen a l'educació.

Alguns principis que van regir l'inici del projecte són l'antiautoritarisme, no directivitat, respecte i atenció a les necessitats, llibertat i autonomia d'aprenentatge, oportunitats d'aprenentatge i la importància del joc. L'ideal de llibertat també adquireix una importància substancial, juntament amb el compromís col·lectiu i social.

El 2018 seguint un dels objectius de l'espai educatiu de tenir més contacte amb la naturalesa, es van traslladar a un espai cedit per l'Ajuntament a Juzbado, en l'antiga casa del mestre a vint minuts de Salamanca. El projecte normalment consta d'unes 10-12 famílies, en els seus moments més àlgids han arribat a ser 15 famílies. En l'actualitat són 25 nens i nenes les que formen part del col·lectiu. Aquestes criatures han anat creixent, i algunes començaran la secundària el curs vinent.

L'espai educatiu de Wayra és un espai homologat, adapten els aprenentatges segons els interessos de les petites i les seves necessitats. Per la qual cosa, no segueixen cap currículum, i el dia a dia ha anat evolucionat segons les edats de les criatures de l'espai d'aprenentatge. Les estructures de funcionament no són rígides sinó molt lligades a una funcionalitat segons les característiques i circumstàncies. Als inicis eren les famílies les que portaven el pes de tot el projecte, en l'actualitat hi ha quatre acompanyants, que fan propostes a les nenes i nens, segons el dia poden arribar a ser quatre propostes. Algunes d'aquestes les que van més proposades per les grans del grup sí que es poden apropar a la idea que tenim de currículum. Realitzen, cuina, cine, esport, naturalesa i teatre entre d'altres. La participació en les activitats és lliure.

Van tot i totes en un sol grup, des de les més petites a les més grans, però sí que és cert que hi ha un grup de petites entre 3-6 anys, a les quals els hi fan propostes més pròpies d'aquesta franja d'edat.

En l'actualitat la tendència és la de mantenir els principis assemblearis, encara que en el present sí que hi han notat una implicació menor i una major delegació per part de les famílies que formen part del col·lectiu, però una condició sine qua non és entrar i formar part del col·lectiu.

⁴⁸ Ibid.

8.1.3 Arcàdia

L'escola Arcàdia va obrir les portes fa catorze anys, impulsada des de 2009 per un col·lectiu de mestres. "Ni pública ni privada, serà una escola autogestionada". Així és com l'equip educatiu de l'escola Arcàdia va definir el seu projecte durant la primera presentació pública⁴⁹. L'Arcàdia no pretén anar en contra de l'educació pública, però sí oferir una alternativa. Situada a l'espai comunitari i autogestionat Can Batlló, equipament social i cultural ubicat en diferents naus a una antiga fàbrica tèxtil, al barri de la Bordeta (Sants)⁵⁰, cedides per l'Ajuntament i que ocupen un total 13.000 m2.

Actualment, Arcàdia és un espai situat en una de les antigues masies del recinte, en un espai de 400 m2, on conviuen trenta peques de 0-6 anys, tres persones fixes professionals de l'educació i una persona de la comunitat.

Aprenen i conviuen amb els principis de la llibertat responsable, la igualtat, la solidaritat, l'ajuda mútua i el respecte, juntament amb una didàctica obrerista on el treball manual de les feines quotidianes té el mateix valor que el treball intel·lectual i el creixement personal: Arcàdia és educació integral⁵¹.

L'entorn de Can Batlló permet un projecte molt vinculat al barri i autogestionat, la relació amb l'entorn és fonamental pel projecte, ja que comparteixen vida comunitària amb altres projectes com la biblioteca, la fusteria, els horts comunitaris, els tallers o la impremta. Això suposa un recurs educatiu per les alumnes, ja que es produeix un aprenentatge directe amb les professionals dels diferents àmbits.

Les peques (terme que fan servir al projecte), s'agrupen com volen en el moment de l'assemblea a l'inici de trimestre, pot ser per alçada, per afinitat, per edat, i a partir d'aquí es treballa. Es tenen en compte els sabers que haurien d'assolir en una etapa mai en un any. Pel que fa als continguts més enllà dels valors, realitzen unes proves de maduració, segons aquesta maduració introdueixen material a les seves carpetes personals, que puguin fer de manera autònoma.

Per sostenir el projecte cada unitat de convivència aporta el què pot no hi ha quotes, i si no arriben intenten fer activitats per autogestionar el projecte entre totes. Excepte la persona que porta la comptabilitat, la resta de l'equip no sap que aporta cada unitat de convivència, ja que consideren que això podria canviar la mirada

⁴⁹ Almela, V. (2015). Escola Arcàdia, el centre educatiu autogestionat i cooperatiu de Can Batlló. *La Directa* <https://ineditviable.blogspot.com/2015/08/escola-arcadia-el-centre-educatiu.html>

⁵⁰ <https://canbatllo.org/can-batllo/>

⁵¹ <https://canbatllo.org/cb/escola-arcadia/>

8.2 Resultats entrevistes

S'ha realitzat una sistematització de les respostes de l'entrevista, per poder classificar la informació, per tal d'organitzar la informació de les entrevistes d'una forma clara i visible. En aquest procés de sistematització s'han ordenat els objectius específics i s'han relacionat amb les preguntes desenvolupades per donar respostes a aquestes.

		Entrevista Tartaruga	Entrevista Wayra	Entrevista Arcàdia
OE 1. Conèixer realitat espais educatius anarquistes	Pregunta 1 Quins són i en quina forma es concreten en el vostre centre els valors i principis anarquistes?	Horitzontal Autofinançades Autogestionades Acompanyament no directiu Llibertat amb responsabilitat col·lectiva Educació integral: trencar bretxa entre classes socials, educar juntes, coeducar en sexes i classes socials Igualar treball intel·lectual i manual	Absència de directivitat Foment d'autonomia en la presa de decisions Assemblea setmanal peques Assemblea setmanal adultes Decisions col·lectives Comissions i sistema de torns	Igualtat, solidaritat, respecte, ajuda mútua són els eixos i objectius generals de l'escola Entenem llibertat com quelcom col·lectiu Conquerir quotes de llibertat a mesura que adquireixen més autonomia Assemblees resolució de conflictes Gestió entre totes Igualtat entesa com a equitat Continguts responsabilitat amb elles mateixes Comunitat Viure els valors, no és teoria Tot entre totes
	Pregunta 2 Dins d'aquests idearis, quines han estat les aportacions de la resta de la comunitat educativa?	Espai assembleari Decisions col·laboratives Quota justa Han estat a Espais cedits i okupats	Aportacions col·lectives base de tot el projecte Espai obert a tota la comunitat educativa Mares i pares poden participar en l'escola Participació més delegada en el personal docent (últims temps)	Molt enxarxades al territori Territori autogestionat Entorn part de la comunitat educativa Agents que comparteixen els seus coneixements Unitats de convivència: molts models familiars

				Representació real de l'entorn
	Pregunta 3 Com combineu la consecució d'un currículum oficial amb la vostra metodologia?	No homologades Tenir pròpia ràtio Difícil complir amb tota la normativa Reben ajudes de subvencions Defensores escola pública	Homologades No currículum Encaixar propostes i activitats en el currículum una vegada realitzades Centre privat	Sabers d'una etapa Proves de maduració Carpetes de treball individual (treball autònom) Fulls d'observació i seguiment per veure evolució
OE 2. Entendre la pràctica coeducativa	Pregunta 4 Com concreteu la pràctica coeducativa en el vostre centre?	Selecció de contes No fomentar papers sexistes, ni personatges estereotipats Manera de relacionar-se entre companyes	Propostes, reflexions conjuntes Dificultats i certa separació per gènere L'entorn no està separat per gènere i hi ha ruptura model binari A vegades se continuen repetint models culturals clàssics	Coeducació a nivell de gènere i de classe Parlen a les assemblees Autocrítica Revisió de contes, joguines, roba, filtrar material Treball col·lectiu Treballar conflicte

	<p>Pregunta 5</p> <p>Hi ha un espai concret destinat a la coeducació o es tracta de manera transversal?</p>	<p>Enfocament transversal</p> <p>Present als materials</p> <p>Manera d'acompanyar</p> <p>Col·lectiu adult pren decisions amb mirada de gènere</p> <p>Respecte pel cos</p>	<p>Tractament transversal</p> <p>Activitats plantejades sobre la temàtica directament</p>	<p>Transversal i espais concrets</p> <p>Proposta de tallers (peques i unitats de convivència)</p> <p>Respecte pel cos i límits</p>
	<p>Pregunta 6</p> <p>Teniu alguna planificació? Quins recursos feu servir, tenint en compte el biaix de gènere en els materials que es comercialitzen?</p>	<p>Observació de les peques</p> <p>Encara que sigui espai no directiu si intervenen en certes situacions</p> <p>Contramaniplació</p> <p>Generen material propi</p> <p>Censura d'alguns materials</p>	<p>Foment activitats que trenquin dinàmiques de gènere</p> <p>Cuidar dels materials que s'escullen i presenten</p>	<p>Creen material</p> <p>No trobaven material i en generen poc a poc</p> <p>Crear vincles amb elles mateixes</p>
OE 3. Entendre la pràctica interseccional	<p>Pregunta 7</p> <p>Com teniu en compte el tractament dels diferents eixos de la interseccionalitat?</p>	<p>Intervenció en situacions masculistes, racistes, capacitista o classista</p> <p>Materials que representin altres realitats, corporalitats</p> <p>Aprenen de col·lectius migrants i tenen mirada oberta</p>	<p>Gènere on més diversitat tenen</p>	<p>Forma part del seu projecte</p> <p>Persones amb diversitat, migrant</p> <p>Intentar fer un canvi social constructiu</p> <p>Base militant</p> <p>Conviure amb les realitats del món</p>
	<p>Pregunta 8</p> <p>És el vostre centre característic d'un determinat públic? És l'alumnat</p>	<p>Afinitat política i en la visió de la criança</p> <p>Sector poblacional bastant específic</p> <p>Famílies de classe obrera</p>	<p>Homogeneïtat d'estrat social, ètnic i cultural</p> <p>Majoria nivell mitjà i formació universitària</p>	<p>Cultura assembleària, però no arriba a tot el món i no és accessible per tothom</p>

	representatiu de diferents estrats socials?			<p>Parelles d'ajuda per les unitats de convivència per generar comunitat</p> <p>Assemblea es generen dinàmiques excloents (velocitats del llenguatge, acaparar, etc.)</p> <p>Les unitats de convivència són conscients de la imposició de ritmes i necessitats (de persones blanques) i conscients dels seus privilegis.</p>
	<p>Pregunta 9</p> <p>Us plantegeu algun tipus d'intervenció per a facilitar que en el vostre centre hi hagi alumnat de diferent tipologia?</p>	<p>Quota del 15% dels ingressos</p> <p>Debat obert</p> <p>Activitats obertes al barri gratuïtes</p> <p>Formacions gratuïtes</p> <p>Activitats d'oci saludable, cultural</p> <p>Fer comunitat</p>	<p>Difusió trobades obertes</p> <p>Dinamitzar grup de criança</p> <p>Possibilitar que l'economia no sigui obstacle</p> <p>Autogestió=quotes més econòmiques</p> <p>Quotes segon o tercer fill/a a la meitat</p> <p>Deduccions, rebaixes o exempcions temporals de quota</p>	<p>Activitats per autogestionar el projecte</p> <p>Cadascú aporta el que pot al projecte (no quotes)</p> <p>Sumen esforços i es fan activitats</p> <p>Retorn social</p>
OE 4. Actualitat espais educatius anarquistes	<p>Pregunta 10</p> <p>Com valoreu la vostra activitat professional i que creieu que aporta socialment?</p>	<p>Gra de sorra per canvi social, ja que son projecte petit</p> <p>Comportar-se en el dia a dia d'acord amb els seus valors</p> <p>Afavorir opinió crítica</p>	<p>Oportunitat per un grup amb visió distinta</p> <p>Reflexió crítica sobre model educatiu, l'autoritat i participació de les criatures en les decisions-</p>	<p>Espai militant</p> <p>Educació eina de transformació social</p> <p>Ment crítica, flexible adaptativa i amb dades</p> <p>Educació com a base per generar pràctiques potents</p>

8.3 Discussió dels resultats

L'objectiu d'aquesta investigació era la d'analitzar l'aplicació de la coeducació i interseccionalitat en algunes escoles amb base pedagògica anarquista, en l'actualitat. Per poder procedir a materialitzar aquest objectiu general s'han definit sis objectius específics. Els tres primers objectius específics se'ls ha donat resposta al llarg del marc teòric i eren els següents:

- Definir i conèixer les teories i pedagogies llibertàries, els seus valors i principis.
- Realitzar una anàlisi de la coeducació al llarg del temps en aquestes pedagogies.
- Revisar les aportacions de la interseccionalitat a les filosofies i polítiques anarquistes.

Per poder ampliar la investigació es va procedir a elaborar un estudi de casos i unes entrevistes a tres escoles amb bases pedagògiques llibertàries, i així poder apropar-nos al fenomen d'estudi.

Pel que fa a l'OE 1. **Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.**

Pregunta 1 sobre els valors i principis anarquistes a la seva realitat

Tartaruga, assenyalen l'horitzontalitat, autofinançament. Autogestió, l'acompanyament no directiu, la llibertat amb responsabilitat col·lectiva, l'educació integral, la coeducació en sexes i classes socials, la igualtat entre treball manual i intel·lectual.

También tenemos como esta idea de libertad más ligada a la responsabilidad colectiva, por lo que creemos que es importante para ellas que puedan vivir de primera mano en su cotidianidad, como las adultas nos relacionamos, nos escuchamos unas a otras y tomamos las decisiones de manera conjunta.

Wayra, l'absència de directivitat, foment de l'autonomia, les assemblees tant de les peques com de les adultes, les decisions col·lectives i les comissions i sistema de tornos.

Alguns principis que van regir l'inici del projecte són l'antiautoritarisme, no directivitat, respecte i atenció a les necessitats, llibertat i autonomia d'aprenentatge, oportunitats d'aprenentatge i la importància del joc. L'ideal de llibertat també adquireix una importància substancial, juntament amb el compromís col·lectiu i social.

Arcàdia, la igualtat, la solidaritat, el respecte, l'ajuda mútua, com a eixos i objectius del projecte. La llibertat col·lectiva, conquerint quotes de llibertat a mesura que creix la seva autonomia, les assemblees de resolució de conflictes, la gestió entre totes.

Aprenen i conviuen amb els principis de la llibertat responsable, la igualtat, la solidaritat, l'ajuda mútua i el respecte, juntament amb una didàctica obrerista on el treball manual de les feines quotidianes té el mateix valor que el treball intel·lectual i el creixement personal; Arcàdia és educació integral.

Pregunta 2 sobre les aportacions de la resta de la comunitat educativa

Tartaruga, assenyalen els espais assemblearis, les decisions col·laboratives, les quotes justes, i el seu recorregut per espais cedits i okupats.

Es un espacio asambleario y las familias tienen el mismo peso que las acompañantes. Por lo tanto, todas las decisiones han sido tomadas de manera colaborativa entre familias y acompañantes.

Wayra, indiquen també les aportacions col·lectives com a base de tot el projecte, els espais oberts a tota la comunitat educativa, participació de mares i pares.

Arcàdia recalquen l'enxarxament al territori, estar a un entorn autogestionat, els agents d'aquest entorn que comparteixen els seus coneixements, molts models familiars (unitats de convivència) i una representació real de l'entorn.

Aquí venen peques que han estat en desallotjaments, que han estat en un desnonament a casa seva, això ho hem parlat aquí, hem anat al desnonament, que ens aporten que allò que estem parlant és una realitat, i hem anat a defensar-ho i no ho entenen, i això ens aporta casos reals, que no és d'obrir un llibre.

Pregunta 3 ser centres reconeguts i la consecució d'uns currículums

Tartaruga indica que no són un espai homologat, ja que és difícil complir amb tota la normativa que es demana, per elles és important tenir la seva pròpia ràtio.

Posen en joc la seva major eina: l'observació. Observen interessos, observen necessitats motrius, emocionals, materials; també relacions socials... sense judicis, es dediquen a observar per a després actuar en conseqüència.

Wayra, és un espai homologat, però no tenen o segueixen cap currículum, per tant, una vegada realitzades o proposades les activitats les fan encaixar en el currículum.

Respecte a **Arcàdia** tampoc són un espai homologat, i en comptes de seguir el currículum d'una forma anual tenen en compte els sabers d'una etapa, realitzen proves de maduració, i fan servir carpetes individuals amb les quals les peques poden treballar de forma autònoma.

Pel que fa a l'**OE. 2. Entendre la pràctica coeducativa.**

Pregunta 4, s'estudia la concreció de la pràctica coeducativa als centres

Tartaruga, indica que fan una selecció de contes, intenten no fomentar papers sexistes ni personatges estereotipats, també recalquen la importància de relacionar-se entre companyes.

Des del col·lectiu **Wayra** mencionen les propostes i les reflexions conjuntes; no obstant això, sí que es troben amb certes dificultats i certa separació per gèneres, malgrat que que intenten proporcionar un entorn integrador i la ruptura amb el model binari.

A **Arcàdia** entenen la coeducació des del gènere, però també com a classe, tracten el tema des de les assemblees, fan molta autocrítica. Realitzen una

revisió i filtració de contes, joguines i roba. Entenen la coeducació com un treball col·lectiu.

En relació amb la **pregunta 5**, com es tracta la coeducació al centre, si destinen un espai concret o ho fan de manera transversal, els tres espais coincideixen en el fet que fan un treball transversal de la coeducació, però en certs moments sí que fan una intervenció més concreta i directa, quan consideren que hi ha temes que s'han de treballar més profundament.

Respecte a la **pregunta 6**, si tenen alguna planificació per la dimensió de coeducació i els recursos que fan servir. **Tartaruga i Arcàdia**, assenyalen la dificultat per trobar material adient, i la creació de material propi. **Wayra**, fomenta activitats que trenquin les dinàmiques de gènere i cuiden els materials que s'escullen i presenten.

Tartaruga destaca el terme contramanipulació⁵²:

Hay un término que se llama contramanipulación, del que habla mucho Joséfa Martín Lluengo de Paideia, de otra escuela anarquista con mucha trayectoria. Bueno, y teniendo en cuenta sus ideas y que dentro de la no directividad, la neutralidad es más peligrosa que la intervención, nosotros hemos decidido pues sí posicionarnos. y uno de los momentos que hacemos es cuando vemos que se filtra algún comportamiento machista y bueno, pues también es una manera de incidir ahí en esto

Tant des de Tartaruga com Arcàdia han hagut de censurar alguns materials o transformar-los perquè siguin més indicats per la pràctica coeducativa.

Amb relació **OE.3. Entendre la pràctica interseccional**.

Pregunta 7, tractament dels diferents eixos de la interseccionalitat

Des de **Tartaruga**, intervenen en situacions masclistes, racistes, capacitistes o classistes, intenten aportar materials que representin altres realitats i corporalitats. Emfatitzen l'aprenentatge dels col·lectius migrants i tenir una mirada oberta. Des de **Wayra** assenyalen que és en l'eix de gènere en el que més diversitat tenen, i per tant és en el que més intervenen.

Des d'**Arcàdia** apunten com tots aquests eixos que es treballen des de la interseccionalitat formen part d'Arcàdia, ja que formen part persones amb diversitat i migrants. Creuen en la importància de fer un canvi social constructiu i en la repercussió de la seva base militant.

És la nostra aportació intentar fer un canvi social, constructiu. Que després hem d'anar a defensar el que faci falta? Doncs anem a defensar-ho, però anem construint. Per nosaltres l'anarquisme és una construcció d'una base diferent i de donar eines per continuar evolucionant en les nostres idees.

⁵² La necessitat d'intervenir en la formació del nen intentant inculcar en aquest els valors necessaris per a ser un agent de transformació social en la direcció que promou l'anarquisme és una manera de lluitar contra la manipulació quotidiana, com dirà Martín Luengo (2016), és "contramanipulació"

Pregunta 8 aquest tipus d'espai són característic d'un determinat públic o perfil

Tartaruga subratlla l'afinitat política i una determinada visió sobre la criança, i si creuen que arriben a un determinat sector poblacional específic, creuen que les famílies que venen majoritàriament a l'espai són de classe obrera.

Wayra, consideren que tenen una homogeneïtat en les persones que s'apropen al projecte, en l'estrat social, ètnic i cultural. Les persones que componen el col·lectiu son majoritàriament de classe mitjana i amb formació universitària.

Arcàdia consideren que l'alumnat és representatiu de diferents estrats socials. Però, sí que troben que la cultura assembleària, no arriba a tot el món i no és accessible per tothom. Ja que es generen dinàmiques excloents, sigui per la velocitat del llenguatge o perquè certes persones l'acaparen. Per generar comunitat, les unitats de convivència tenen parelles d'ajudes.

Pregunta 9, plantejament d'algun tipus d'intervenció per arribar a més tipologies de persones

Tartaruga tenen una quota en la qual s'aporta al projecte un 15% dels ingressos. El fet de poder arribar a més gent és un debat que tenen obert, realitzen activitats gratuïtes i obertes al barri, així com formacions. També fomenten activitats d'oci saludable i cultural, i intenten fer comunitat.

Des de **Wayra**, intenten possibilitar que el tema econòmic no sigui un obstacle, realitzen activitats d'autogestió perquè les quotes siguin més econòmiques, així com les quotes dels segons o tercers fills són a la meitat de preu. També fan deduccions, rebaixes o exempcions temporals de quota. Per arribar a més gent, fan difusió de trobades obertes i dinamitzen un grup de criança.

Arcàdia realitza múltiples i variades activitats per poder autogestionar el projecte:

Sumem esforços i generem algun tipus d'activitat. Tenim els gots, tenim la roba, fem joguines nosaltres per vendre, fem una panera, fer un concert a Can Vies, o fer una cafeta, o el que sigui, per generar aquesta cultura d'autogestió.

Pel que fa a les quotes, en el seu espai no hi ha, cada unitat de convivència aporta el que pot al projecte. Creuen en la importància del retorn social, és a dir que no tot ha de ser a partir d'un retorn econòmic, també li donen importància al temps que es dedica a poder aportar a les lluites del barri, o acompanyar a famílies nouvingudes.

L'**OE. 4**, anava dedicat a l'actualitat dels espais educatius anarquistes, per això es va preguntar com valoren la seva activitat i que creuen que aporta socialment.

Tartaruga consideren que són un projecte petit, que aporten un gra de sorra per un canvi social, recalquen la importància de comportar-se en el dia a dia d'acord amb els seus valors, i la repercussió d'afavorir una opinió crítica en els més petits i petites.

Wayra, emfatitza l'oportunitat de ser un grup amb una visió distinta, les reflexions crítiques sobre el model educatiu i l'autoritat; i la participació de les criatures en les decisions.

Respecte a **Arcàdia**, destaquen ser un espai militant, entendre l'educació com una eina de transformació social. Generar en els petits i petites, ments crítiques amb flexibilitat i capacitat d'adaptació; així com la importància de què tinguin dades. Creuen en la importància de l'educació per generar unes pràctiques potents.

9. Conclusions

En el següent apartat es presenten les conclusions obtingudes al llarg d'aquest estudi, també es fa una anàlisi sobre les limitacions, suggeriments, així com les propostes de millora que es desprenen i finalment les perspectives de futur que s'infereixen.

9.1 Conclusions de la investigació

L'objectiu general d'aquesta investigació era el d'analitzar l'aplicació de la coeducació i interseccionalitat en algunes escoles amb base pedagògica anarquista, en l'actualitat. Per poder aconseguir aquesta informació, primerament s'ha realitzat un recorregut al llarg del marc teòric sobre els principis i teories de les pedagogies llibertàries. Seguidament, al llarg de la investigació s'ha realitzat una anàlisi documental per fer un estudi de casos i un seguit d'entrevistes als i les acompanyants de tres escoles llibertàries, a la geografia espanyola i catalana.

D'aquest apartat d'investigació i dels seus objectius específics es desprenen les següents conclusions:

OE1. Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat. Aquest objectiu s'ha pogut complir.

Dels resultats obtinguts de les tres escoles, totes tenen en compte els principis educatius llibertaris, i fan més èmfasi en uns principis o en altres. El plantejament que és deriva d'aquestes escoles és que inicialment tenen la idea de la no-directivitat, però aquesta s'aplica en diferents graus. En el cas de Tartaruga tot i que manifesten que la intervenció es limita a situacions conflictives o bloquejos, reconeixen que intervenen en altres ocasions d'acord amb la seva visió sociopolítica de l'educació. En altres sí que existeix un cert currículum de partida encara que sigui a nivell d'etapes educatives i uns objectius ideològics, com és el cas d'Arcàdia. Lligat al currículum, l'única d'aquestes escoles que està homologada es Wayra.

També es fa molt èmfasi, en la llibertat entesa com a llibertat en col·lectiu, que l'escola tingui arrelament en el medi social en la que es desenvolupa, i la participació de la comunitat. Tot i que en alguns casos, es donen dificultats en aquesta participació, com és el cas de Wayra, en què s'ha delegat més en les acompanyants.

OE2. Entendre la pràctica coeducativa. Destaca que pels centres és una pràctica important, i intenten treballar-la d'una manera transversal, encara que si hi ha conflictes concrets es treballa més profundament. Totes elles fan una selecció

dels seus materials, fins i tot censurant o transformant alguns materials, destaca especialment la creació de materials.

OE3. Entendre la pràctica interseccional. Tant Tartaruga com Arcàdia, treballen tots els eixos explícitament. Wayra fa més èmfasis en l'eix de gènere, ja que és la seva realitat més propera.

Tenen realitats socials diferents. Des de la realitat de Tartaruga que parlen de classe obrera, com Wayra que es defineixen com a classe mitjana, tant com Arcàdia que es mouen en una realitat socioeconòmica precària en alguns casos. En el cas d'Arcàdia intenten intervenir en els problemes que es donen en l'entorn social que es troba l'escola.

Totes tres es preocupen perquè la qüestió econòmica no sigui un impediment per anar als seus espais, en el cas d'Arcàdia no tenen una quota fixada sinó que cada família aporta segons les seves possibilitats. Les altres escoles, sí que tenen una quota fixada, però organitzen activitats amb les quals obtenir recursos que permetin reduir les quotes i ser flexibles en els pagaments.

OE.4 sobre l'actualitat dels espais educatius llibertaris, totes elles destaquen que encara que són espais petits amb una influència reduïda, són fidels als seus principis i valors, aportant una nova mirada a l'educació. Des d'Arcàdia es destaca la importància de la transformació social a través de l'educació, i per això dia a dia s'impliquen en la problemàtica social del barri.

Com a reflexió final, m'agradaria indicar que encara que la incidència d'aquests espais pugui ser petita, no podem treure-li la importància de la seva tasca, ja que intenten mantenir les bases de l'educació llibertària. Moltes de les quals van ser desenvolupades per Ferrer i Guàrdia, i l'escola racionalista, que està molt present en la realitat de la majoria de centres educatius, encara que no es defineixen com a llibertaris.

9.2 Limitacions

Una de les limitacions més importants ha sigut la limitació del temps a l'hora de realitzar el treball, ja que una de les escoles de referència PAIDEIA, a última hora, em va indicar que li semblava poc temps per respondre a les preguntes i que em convidaven a anar al seu espai situat a Mérida, òbviament per raons de desplaçament i temps, no s'ha pogut fer aquest viatge, quedant pendent per un futur. També m'hauria agradat poder conèixer la realitat de les altres escoles que han participat en l'estudi.

En el cas de PAIDEIA i Wayra, que tenen llibres publicats a més hagués sigut interessant poder contrastar el que s'explica en aquests llibres, amb les entrevistes i la realitat de la seva quotidianitat en els seus espais.

Respecte a la mostra d'estudi, penso que és una mostra petita, ja que la realitat és que no hi ha tantes escoles que es considerin llibertàries pel que fa a la nostra geografia, fet que acota la mostra de l'estudi. És complex arribar a saber quines són la quantitat d'escoles llibertàries en l'actualitat a la nostra geografia. Es

poden trobar llistats desactualitzats amb unes seixanta⁵³ en tota la nostra geografia, però no són rigoroses, ja que barregen les escoles alternatives o lliures amb les escoles llibertàries. Si bé que és cert que algunes d'aquestes escoles considerades lliures o alternatives, pot ser que beguin d'alguns principis llibertaris, aquestes no es poden considerar escoles llibertàries, per una casuística multifactorial; que podria donar per un altre estudi, però que es podria resumir en estar exemptes d'un veritable rere fons sociopolític pel que fa als principis anarquistes, apropant-se més a valors neoliberals.

Sobre la mostra seleccionada, també hagués sigut interessant poder entrevistar a més persones de les mateixes escoles, no només a les professionals, és a dir haver pogut comptar a les perspectives de tota la comunitat educativa, famílies i alumnes. Això hagués permès ampliar la mostra d'estudi així com obtenir diferents perspectives.

Pel que fa a la recerca bibliogràfica, els documents que es troben són majoritàriament documents d'altres èpoques, trobant molt poca bibliografia actualitzada o més actual.

En relació amb el material coeducatiu o amb perspectiva interseccional des d'una mirada llibertària, com bé s'expressa des de les tres escoles és pràcticament inexistent o poc adient.

9.3 Prospectiva

Respecte a les perspectives de futur que es desprenen d'aquest estudi, primerament es podria realitzar una ampliació d'aquest, tant investigant la possible existència de més escoles amb aquestes bases pedagògiques al territori, així com conèixer projectes similars en altres latituds. Això, permetria una ampliació de la mostra així com una possible comparació entre diferents realitats.

Per altra banda, i com han manifestat les diferents escoles, seria interessant l'elaboració de nous materials, que permetin treballar la coeducació i la interseccionalitat, d'acord amb els principis i valors que es persegueixen en aquest tipus de centre i que també estan molt presents, en el sistema educatiu.

Finalment, seria important poder realitzar una actualització de la bibliografia que descriu els principis i teories educatives anarquistes, ja que des de les primeres publicacions no hi ha hagut una actualització i adaptació a les realitats del món actual.

⁵³ Escuelas alternativas y libertarias en el Estado Español. <https://www.briega.org/es/escuelas-alternativas-libertarias-estado-espanol>

Bibliografia

- Alonso-Sanz, A. (2023). *Miradas diversas para la escuela que deseamos: coeducación inclusiva con artes*. Octaedro Ediciones.
- Almela, V. (2015). Escola Arcàdia, el centre educatiu autogestionat i cooperatiu de Can Batlló. *La Directa*. <https://ineditviable.blogspot.com/2015/08/escola-arcadia-el-centre-educatiu.html>
- Anònim. (2015) Can Batlló podria comptar amb un centre educatiu autogestionat i cooperatiu l'any 2018. *El 3, portal de notícies de Sants-Montjuïc*. <https://www.el3.cat/can-batllo-podria-comptar-amb-un-centre-educatiu-autogestionat-i-cooperatiu-lany-2018-anomenat-arcadia/>
- Associació Arcàdia de Can Batlló. (2018). <https://arcadiacb.info/>
- Ballarín, P. (2006). Historia de la coeducación. *Guía de buenas prácticas para favorecer la igualdad entre hombres y mujeres en educación*, pp.8-18.
- Casanovas, L. i Canelles, N. (2021). La coeducació: clau per a l'èxit educatiu. https://filalagulla.org/wpcontent/uploads/2021/09/D28_Coeducacio_clau_dexit.pdf
- Centre de Recursos pedagògics llibertaris Josefa Martín Luengo. (2015). El model d'educació lliure guanya cada cop més presència. <https://www.pedagogialibertaria.org/2015/10/11/el-model-d-educaci%C3%B3-lliure-guanya-cada-cop-m%C3%A9s-pres%C3%A8ncia/>
- Colectivo Wayra.(2018). El proyecto. <https://colectivowayra.blogspot.com/p/el-proyecto.html>
- Cuevas, F.J. (2003). *Anarquismo y educación. La propuesta sociopolítica de la pedagogía libertaria*. Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo.
- Expósito, C. (2012). ¿Qué es eso de la interseccionalidad? Aproximación al tratamiento de la diversidad desde la perspectiva de género en España. *Investigaciones feministas*, 3, 203-222.
- Fàbregues, S., Meneses, J., Rodríguez Gómez, D., i Paré, M. H. (2016). *Técnicas de investigación social y educativa*. Barcelona: Editorial UOC.
- Ferrer i Guardia, F. (2013). *La Escuela moderna*. LaMalatesta Editorial.
- Flecha, C. (2009). La coeducación, un quehacer ético: memoria y presente. *Cuestiones Pedagógicas. Revista De Ciencias De La Educación*, (10-11).
- Flores, M. (2018). Nada por sentado. Construyendo la educación libre desde la reflexión colectiva. Colectivo Wayra.
- GALÉ, M.J. (2021) INTERSECCIONALIDAD EN LOS PLANES DE IGUALDAD <https://moodle.catedu.es/mod/book/view.php?id=23974>
- Gallo, S.(2013). Pedagogía libertaria: principios político-filosóficos. <https://libcom.org/library/pedagog%C3%AD-libertaria-principios-pol%C3%ADtico-filos%C3%B3ficos>

- Gallo, S. (2014). El paradigma anarquista de la educación. <https://mirror.anarhija.net/es.theanarchistlibrary.org/mirror/s/sg/silvio-gallo-el-paradigma-anarquista-de-la-educacion.c109.pdf>
- García, F. (1986). *Escritos anarquistas sobre educación. Bakunin, Kropotkin, Mella, Robin, Faure i Pelloutier*. Grupo Cultural Zero.
- García, F., Castellanos, H., Lenoir, H., Gallo, S., Borghi, L., Codello, F., Solà, P., Martín, J. & Parajuá, D. (2012). *La educación libertaria*. In: Grupo de Estudios J.D. Gómez Rojas, *Educación anarquista: aprendizajes para una Sociedad libre* (pp. 43-58). Editorial Eleuterio.
- García, H.C i Olmeda, F. (2016). *Aprendiendo a obedecer. Crítica del sistema de enseñanza*. La Neurosis o Las Barricadas Editorial.
- Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. (2015). Pla per la igualtat <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/arees-actuacio/centres-serveis-educatius/altres-programes-educatius/artistics-esportius-idiomes/pla-igualtat-genero/acord-govern-pla-igualtat.pdf>
- Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. (2022). Guia "Joves i mirades diverses. Guia per a una educació afectivosexual amb mirada interseccional". <https://ejoventut.gencat.cat/ca/detalls/Article/Guia-Joves-i-mirades-diverses.-Guia-per-a-una-educacio-afectivosexual-amb-mirada-interseccional>
- Giacomoni, V. (2008). La evolución del concepto del concepto de pedagogía libertaria. De la teoría a la práctica. *Germinal: Revista de estudios libertarios*, (5), 85-98.
- Goldmann, E. (1910). *Anarquismo: lo que realmente significa*.
- González, T. (2004). Una apuesta por la educación de las mujeres o el discurso alternativo del anarquismo español. *Historia Caribe*, 9, pp.95-106
- González, O., González, M. i Ruiz, J.C. (2012). Consideraciones éticas en la investigación pedagógica: una aproximación necesaria. *Rev. EDUMECENTRO*, 4(1). http://scielo.sld.cu/scielo.php?pid=S2077-28742012000100001&script=sci_arttext&tlnq=en
- Haworth, H. (ed.). (2012). *Anarchist pedagogies: Collective actions, theories, and critical reflections on education*. PM Press
- Instituto de Liderazgo Simone de Beauvoir. Mesa de Trabajo de interseccionalidad. <https://saberesenintercambio.org/educacion-integral-en-sexualidad/interseccionalidad/>
- Latorre, A et al. (2003). *Bases metodológicas de la Investigación Educativa*. Ediciones Experiencia.
- Martín, J. (2006). *25 años de educación libertaria*. Ediciones Villakañeras.
- Martínez, J. (1988). El estudio de casos en la investigación educativa. *Investigación en la Escuela*, 6.
- Ovejero, A. (2005). Anarquismo español y educación. *Athenea Digital*, 8, pp. 145-158
- Pérez, A. (2022). *Las Falsas Alternativas. Pedagogía libertaria y nueva educación*. Virus Editorial.

- Ramírez, R. (2008). La pedagogía crítica. Una manera ética de generar procesos educativos. *Revista Folios*, 28, pp.108-119. <https://www.redalyc.org/pdf/3459/345941358009.pdf>
- Rodríguez, M. (2015). *Dejadnos aprender. Reflexiones desde la pedagogía libertaria*. Volapük.
- Rodríguez-Gómez, D.(2019). *El projecte d'investigació*. Barcelona: UOC
- Schweizer.M. (2020). Afrofeminas. La perspectiva interseccional en el feminismo. <https://afrofeminas.com/2020/08/25/la-perspectiva-interseccional-en-elfeminismo/#:~:text=La%20interseccionalidad%20es%20una%20metodolog%C3%ADa,la%20orientaci%C3%B3n%20sexual%2C%20est%C3%A1n%20interrelacionadas>
- Shannon, D. i Rogue,J. (2009). Refusing to wait: Anarchism and Intersectionality. <https://theanarchistlibrary.org/library/deric-shannon-and-j-rogue-refusing-to-wait-anarchism-and-intersectionality>
- Solé, J. (2020). El cambio educativo ante la innovación tecnológica, la pedagogía de las competencias y el discurso de la educación emocional. Una mirada crítica. *Teoría De La Educación. Revista Interuniversitaria*, 32(1), 101–121. <https://doi.org/10.14201/teri.20945>
- Stake, R. (2005) *Investigación con estudio de casos*. Morata
- Taibo, C. (2013). *Repensar la anarquía. Acción directa. Autogestión. Autonomía*. Catarata Editorial.
- Tartaruga. <https://proyectotartaruga.blogspot.com/p/filosofia-del-proyecto.html?m=1>
- Todo por hacer. (2012). Entrevista a Tartaruga, proyecto de pedagogía libre. <https://www.todoporhacer.org/entrevista-a-tartaruga-proyecto-de-pedagogia-libre/>
- Tomassi, T. (1978). *Breviario del pensamiento educativo libertario*. Ediciones Madre Tierra.
- Troncoso Pérez, L., Follegati, L., & Stutzin, V. (2019). Más allá de una educación no sexista: aportes de pedagogías feministas interseccionales. *Pensamiento Educativo, Revista De Investigación Latinoamericana (PEL)*, 56(1), 1–15.
- Volcano, A. i Rogue,J. (2012). Insurrections at the Intersections. Feminism, Intersectionality and Anarchism. <https://theanarchistlibrary.org/library/abbey-volcano-j-rogue-insurrections-at-the-intersections>
- Wayra, escuela libre y rural. (2018). <https://www.goteo.org/project/wayra-escuela-libre-y-rural>

Annexos

Annex I Consentiment informat

DECLARACIÓ DE CONSENTIMENT INFORMAT

TREBALL FINAL DE MÀSTER UNIVERSITARI EN PSICOPEDAGOGIA

Aquest document vol informar-vos sobre un treball (d'ara en endavant en direm "Estudi") al que us convidem a participar. Aquest Estudi el duu a terme un/a estudiant en el marc de l'assignatura Treball Final de Màster i ha sigut aprovat pel professorat responsable de l'assignatura. La nostra intenció és que rebeu la informació correcta i suficient per a què pugueu decidir si accepteu o no participar en aquest Estudi. Us demanem que llegiu aquest document amb atenció i que ens formuleu els dubtes que tingueu.

Títol de l'estudi: *Una mirada a les pedagogies anarquistes des d'una perspectiva de gènere i interseccional.*

Objectiu de l'estudi: En aquest Estudi el que volem és analitzar l'aplicació de la coeducació en algunes escoles amb base pedagògica anarquista. Per a fer-ho, volem analitzar com es porta a terme la pràctica coeducativa a l'aula.

Responsable de l'estudi: *Alba Gordillo Hernández*

Jo, el Sr./la Sra. _____ major d'edat, amb DNI número _____ i correu electrònic _____, actuant en el meu propi nom i representació, mitjançant el present document,

MANIFESTO QUE HE ESTAT INFORMAT/DA DE LES QÜESTIONS SEGÜENTS RELACIONADES AMB L'ESTUDI:

- La meva participació en aquest estudi és voluntària i, si en qualsevol moment desitjo canviar la meva decisió, puc retirar el meu consentiment en qualsevol moment.
- La participació en aquest estudi consisteix en una entrevista per tractar els temes abans assenyalats. La persona Responsable del tractament de les meves dades personals és Alba Gordillo Hernández
- Les meves dades personals seran recollides i tractades amb finalitats exclusivament docents i d'investigació i sense ànim de lucre.
- Les meves dades seran anonimitzades, de manera que no es podrà conèixer la meva identitat a partir de les dades que es recullin.
- Es guardarà secret sobre la informació personal que facilito, i només es farà servir amb finalitat docent i d'investigació en el marc d'aquest Estudi, de manera que no se'm pugui identificar en els resultats de l'estudi.
- Seguint el principi de minimització, només es recolliran les dades mínimes que siguin necessàries per portar a terme l'Estudi, i una vegada hagi acabat la finalitat docent o de recerca que es derivi d'aquest estudi, es destruirà tota la informació de caràcter personal que hagi facilitat de forma definitiva.
- He estat informat/da mitjançant un document amb les diferents preguntes sobre l'Estudi, sobre la seva finalitat i sobre les dades que es recolliran, i he consentit a participar en aquest Estudi.
- En el cas que l'estudi requereixi recollir dades de so, aquestes dades es recolliran a través dels mitjans de gravació que utilitzi l'estudiant, i només es faran servir amb la finalitat de realitzar la investigació

en el marc de l'Estudi. Aquestes gravacions només duraran el temps necessari i indispensable per a l'elaboració del treball, i no rebré cap contraprestació econòmica.

- En el cas que l'estudi requereixi recollir dades de so, aquestes dades d'imatge/so/vídeo es faran servir per a l'Estudi respectant la normativa aplicable i en cap cas suposaran una intromissió il·legítima ni una vulneració dels drets al meu honor, intimitat personal i pròpia imatge.
- El tractament de les dades de caràcter personal de tots els participants s'ajustarà al que es disposa al Reglament General de Protecció de Dades (UE) 2016/679 i a la Llei Orgànica 3/2018 de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals. D'acord amb el que s'estableix en aquesta legislació, podeu exercir els drets d'accés, modificació, oposició i supressió de les vostres dades de caràcter personal dirigint-vos al Responsable del tractament, identificat a continuació i a través dels canals de contacte establerts.

AUTORITZACIÓ A PARTICIPAR A L'ESTUDI:

Autoritzo al Sr./Sra. *Alba Gordillo Hernández*, Responsable de l'estudi, amb DNI número 4778616-J i correu electrònic personal *agordilloh@uoc.edu*, Estudiant de l'assignatura Treball Final de Màster (TFM) del *Grau/Màster* en Psicopedagogia de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) perquè tracti les meves dades de caràcter personal facilitades per a la realització de la recerca descrita en el marc de l'Estudi indicat. A la taula següent es resumeix de manera esquemàtica com es tractaran aquestes dades:

Informació bàsica sobre protecció de dades personals	
Responsable del tractament	<i>Alba Gordillo Hernández</i> <i>agordilloh@uoc.edu</i> <i>646445560</i>
Finalitats	- Dur a terme les activitats de recerca detallades al marc de l'Estudi - Només si vostè ens ho autoritza, gestionar la autorització d'ús de la seva imatge i utilitzar el material fotogràfic i audiovisual que contingui la seva imatge i veu al marc de l'Estudi.
Legitimació	- Consentiment de l'interessat. - En cas que es recullin imatges, el seu consentiment per l'ús de la seva imatge/vídeo/so
Destinatari	Les seves dades seran utilitzades únicament per <i>Alba Gordillo Hernández</i> i no es comunicaran a tercers sense el seu consentiment, excepte en el supòsits previstos per la llei.
Drets dels interessats	Podreu exercir el vostre dret d'accés, rectificació, suspensió, oposició, portabilitat i limitació enviant un correu electrònic a <i>agordilloh@uoc.edu</i> adjuntant una fotocòpia del DNI o document acreditatiu de la seva identitat.
Informació addicional	Podeu revisar la informació addicional sobre el tractament de les dades personals a l'apartat següent.

A _____, a ___ de _____ 20__

El Sr./La Sra. _____ (nom i firma)

Annex II Autorització

AUTORITZACIÓ PER A L'ÚS DE LA IMATGE/SO/VÍDEO

Amb la finalitat de dur a terme la investigació en el marc de l'Estudi i l'elaboració del treball, necessitarem fer gravacions audiovisuals de la imatge i veu dels participants en l'Estudi.

Fent una creueta al requadre següent, dono permís a Alba Gordillo Hernández per fer ús del material audiovisual que elabori durant la realització de les activitats que formin part de l'Estudi en les que seré partícep i, en virtut de l'Estudi, on aparegui la meua imatge i/o la meua veu, durant el temps necessari i indispensable per a l'elaboració de l'Estudi i sense cap contraprestació econòmica.

L'estudiant es compromet a que la utilització d'aquestes imatges respecti la normativa aplicable i que en cap cas suposi una intromissió il·legítima ni una vulneració dels drets a l'honor, intimitat personal i pròpia imatge dels participants.

- Autoritzo l'ús de la meua imatge en els termes indicats.
- Autoritzo l'ús de la meua veu en els termes indicats.

A Barcelona, a ___ de _____ 20__

El Sr./La Sra. _____ (nom i firma)

Entrevista 1 Tartaruga

OE. Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.

1. Teniendo en cuenta que los valores y principios anarquistas y libertarios, tienen diferentes interpretaciones en la realidad concreta. En vuestro caso, como los concretáis en vuestro ideario de centro.¿ Cuáles son y de que forma se concretan?

Pues la taruga es un espacio horizontal, autofinanciado y autogestionado, por lo que nos sentimos muy afines con los principios anarquistas y especialmente con nuestra pedagogía libertaria. Y pensamos que lo llevamos a cabo tanto en nuestra gestión adulta como en nuestra práctica pedagógica con las peques. Y algunos de ellos podrían ser la horizontalidad, que tanto las familias como las acompañantes tenemos el mismo peso.

La misma voz en la toma de decisiones de lo que respecta a tartaruga. Y también en nuestra práctica con las peques, intentamos tener un acompañamiento no directivo en el que ellas pueden elegir en todo momento a qué quieren jugar, con qué materiales quieren utilizar, si quieren compartirlos o no, si tienen hambre o no. Y también pensamos que esto les da una autonomía y una independencia que las hará poder desarrollarse libremente en los espacios que habitan y sentirse seguras con su toma de decisiones. También tenemos como esta idea de libertad más ligada a la responsabilidad colectiva, por lo que creemos que es importante para ellas que puedan vivir de primera mano en su cotidianidad, como las adultas nos relacionamos, nos escuchamos unas a otras y tomamos las decisiones de manera conjunta.

Nos acercamos a este sentimiento de libertad con responsabilidad y no a ese otro más ligado a la individualidad o al individualismo. Luego también, respecto a la educación integral, la pedagogía libertaria hace gran insistencia en que es importante romper la brecha entre clases sociales y educar juntos, coeducar en sexos, pero también en clases para igualar el trabajo manual al intelectual. Y pensamos que nosotros eso también lo tenemos muy presente en nuestro espacio, ya que tenemos materiales de carpintería, de cuidado del hogar, de que tengan que ver más con las artes o con lo académico, y le damos el mismo peso a cualquiera de estas áreas cuando las desarrollan las peques, sin ponerle más ojo o más valor a que cuando aprenden a leer o a escribir o acercarse a un material de matemáticas que cuando son capaces de escalar el rocódromo o de hacer cualquier cosa en el taller de carpintería o están aprendiendo a fregar sus platos después de comer.

2. Dentro de estos idearios, ¿Cuáles han sido las aportaciones del resto de la comunidad educativa (es decir no solo el equipo docente)? En el inicio y en la actualidad.

Pues como decía antes, Tartaruga es un espacio asambleario y las familias tienen el mismo peso que las acompañantes. Por lo tanto, todas las decisiones han sido tomadas de manera colaborativa entre familias y acompañantes, desde la cuota que tenemos hasta el local que tenemos alquilada ahora mismo, pasando por si hay que hacer cualquier gestión de mantenimiento o decidir qué eventos vamos a hacer durante el curso para autofinanciarnos. Bueno, todo. Podría poner mis ejemplos. Por ejemplo, con el tema de la cuota, que ahora tenemos lo que llamamos cuota justa hace ya un montón de años, es que las familias pagan un porcentaje de sus ingresos mensuales. Ahora están el 15% de los ingresos familiares. Entonces hay familias... que tienen más dinero y pueden aportar más, y otras con menos posibilidades que aportan menos. Y esto hace que nadie se quede fuera de Tartaruga por motivos económicos, que era un pilar muy importante desde los inicios de Tartaruga, luchar por ser accesibles y por ofrecer una educación para todos y todas, teniendo en cuenta que tenemos las limitaciones que tenemos al ser un proyecto pequeño.

También Tartaruga ha estado mucho tiempo en espacios excedidos y ocupados y tenía muchas potencialidades, pero también daba mucha inestabilidad al proyecto. Y también se tomó la decisión de alquilar nuestro propio local y el local en el que ahora estamos en Carabanchel, ya hace ya cinco años, pues ha sido reformado y todo gracias a las familias, de todos estos años y al equipo de acompañantes.

3. ¿Cómo combináis el ser centros reconocidos oficialmente por las Instituciones educativas, que por lo tanto representa también la consecución de unos currículums u objetivos oficiales a desarrollar, con vuestra metodología o Trabajo?

Nosotros no somos un centro homologado. Algunas de las razones son precisamente por esto, porque no queremos tener que pasar por el aro de algunas escuelas que no estamos de acuerdo, como por ejemplo las ratios de las escuelas, que podemos tener nuestra propia ratio, que ahora es más o menos dos adultas por 11 o 12 peques. y todo el tiempo de evaluaciones. No hay muchas cosas con las que no estamos de acuerdo y no compartimos, pero la verdad es que la razón principal por la que no somos una escuela homologada es por motivos económicos. No podríamos cumplir con toda la normativa a nivel infraestructura que piden. Somos un proyecto muy precario y es una cosa que no nos planteamos, la verdad, en homologarnos o no. Pero bueno, a pesar de eso sí que recibimos bastantes ayudas de subvenciones, de asociacionismo y de proyectos sociales y pensamos que bueno, que el dinero hace falta y que se pueden hacer cosas potentes también desde lo legal y desde lo estatal. Y vamos, de hecho, somos fieles defensoras de la escuela pública, así que bueno, creemos que se puede guerrar también desde dentro.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica coeducativa a l'aula.

4. Respecto a la práctica coeducativa, he encontrado poca elaboración teórica sobre coeducación y anarquismo. Me podríais explicar, ¿cómo lo concretáis en vuestro centro?

Cuidamos mucho tener una selección de cuentos los que nos estén fomentando... estos papeles sexistas, estos personajes estereotipados, porque no tendría ningún sentido que nos autoproclamáramos como un espacio feminista, pero solo tuviéramos las típicas historias de princesas y también intentamos que nuestra manera de relacionarnos entre compañeras pueda ser ejemplo y ellas nos tengan como figuras de referencia en cuanto a eso.

5. ¿De qué forma se trata la coeducación en el centro? ¿Hay un espacio concreto destinado a ella, o se trata de forma transversal?

En Tartaruga el Enfoque de Género lo tratamos de una manera transversal. No es que tengamos un espacio dedicado a ello, pero sí está muy presente en nuestros materiales, en la manera en la que acompañamos, cómo nos relacionamos entre nosotras. Por ejemplo, en la parte del colectivo adulto se toman muchas decisiones como con esta mirada de género intentando que los repartos de tareas dentro del colectivo sean equitativos. Si tenemos familias monomarentales se suelen acompañar entre ellas haciendo las limpiezas juntas, por ejemplo, para que no sea más carga de trabajo para las familias que son dos partes o solo una.

La responsabilidad del colectivo recae de manera individual en cada persona y no por familia, también para favorecer esto. Luego también respecto al acompañamiento con las peques, tenemos mucho foco en el respeto del cuerpo. Y, por ejemplo, las peques tienen que preguntarse para tocarse, para abrazarse, para darse besos. También lo hacemos con las familias y con las adultas, claro, pero a nivel pedagógico. las acompañamos mucho en eso, a que pongan sus propios límites, sean capaces de nombrar que algo no les apetece,

aunque quieras mucho a esta persona, sea tu amiga, sea tu madre, sea tu tío, si no te apetece darle un beso no se lo tienes por qué dar, ¿no? También nosotras preguntamos para tocarlas, para cogerlas, para cambiarlas de ropa y pensamos que eso es muy potente porque está empoderando a peques, desde muy peques, a ser capaces de decir que no. y pensamos que esto puede ser una prevención muy grande en su vida futura en cuanto a abusos y agresiones

6. ¿Tenéis alguna planificación? ¿Qué recursos usáis, teniendo en cuenta que los materiales que se comercializan suelen tener un sesgo de género aún hoy en día?

Nuestra planificación va sobre todo de la observación de nuestras peques. Si observamos que en el grupo está habiendo alguna dinámica o está sucediendo algo que nosotros pensamos que tenemos que abordar, pues sí que nos planificamos. Tenemos que enfatizar en esto, tenemos que hablar sobre esto. Pero en general nosotras no seguimos como una planificación muy estructurada, sino que los días van fluyendo un poco. de acuerdo a las demandas y a los intereses de nuestras peques. Algo que sí que hacemos que nos parece muy potente es que, a pesar de ser un espacio no directivo, nosotras sí que decidimos intervenir frente a algunas situaciones en las que pensamos que se están filtrando como cosas de nuestra sociedad y de afuera, de nuestra sociedad capitalista, machista, racista, adulto centrista. Entonces sí que decidimos intervenir. en todas estas cuestiones. Hay un término que se llama contramanipulación, del que habla mucho Josefa Martín Luengo de Paideia, de otra escuela anarquista con mucha trayectoria. Bueno, y teniendo en cuenta sus ideas y que, dentro de la no directividad, la neutralidad es más peligrosa que la intervención, nosotros hemos decidido pues sí posicionarnos. y uno de los momentos que hacemos es cuando vemos que se filtra algún comportamiento machista y bueno, pues también es una manera de incidir ahí en esto. En cuanto a los materiales, pues sí que a veces es difícil encontrar cosas que les hagan un poco de... vamos, de los típicos clichés, pero sí que cada vez hay más y sí que la verdad intentamos rebuscar mucho y sí conseguimos... sobre todo bastantes cuentos muy potentes, muy chulos. También nosotros generamos nuestros propios contenidos y lo hacemos nosotros. Entonces, de esa manera, nos aseguramos de que... de que pasa por lo menos nuestro criterio. Y luego también censuramos un montón de materiales. Hay en algunos cuentos que nos parece potente la historia o las imágenes, pero nosotras no estamos de acuerdo con alguna frase que pensamos. que tiene ahí un poco un sesgo machista. Y lo tachamos y a veces reinventamos una frase o a veces nada, si continúa la historia sin afectar al contenido. Y estas cosas hacemos.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica interseccional a l'aula.

7. Dentro de los diferentes aspectos que se tienen en cuenta dentro de la interseccionalidad. ¿Cómo tenéis en cuenta el tratamiento de los diferentes ejes?

Pues bueno, como decía antes, esa tendencia sociopolítica de la pedagogía libertaria o de contramanipulación pues nos hace intervenir y actuar cuando vemos que se están filtrando algunas cosas de fuera, ¿no? Y de la misma manera que intervenimos cuando vemos algún planteamiento machista, también lo hacemos cuando vemos que se está filtrando un comportamiento racista o capacitista o clasista. También intentamos que en nuestros materiales estén representadas otras realidades, otras corporalidades, personas de diferentes partes del mundo. Y bueno, pues también con una actitud de apertura de estar abiertas a aprender porque otras cuestiones no nos atraviesan, no como el género que en nuestro caso sí. Entonces tenemos la mirada más en esto con otras cuestiones nos cuesta

un poco más y seguro que nos equivocamos un montón, pero bueno, sí que tenemos un poco la mirada en intentar mejorar cada día. Y pues escuchando mucho a compañeras, escuchando mucho a familias que tenemos en el colectivo también, migrantes, muy abiertas escucha a compas que trabajan con peques con discapacidad y bueno, pues intentando hacer lo mejor que podemos.

8. En general, los espacios como el vuestro, son característicos de un determinado “público”. ¿Es así en vuestro caso? ¿En vuestro centro se podría decir que el alumnado es representativo de diferentes estratos sociales? (situación económica, nivel de estudios, etc.)

En general nuestras familias sí que tienen bastante afinidad a nivel político y de visión de la crianza con nosotras, con el proyecto. Entonces, pues bueno, sí que tenemos familias con más o con menos ingresos económicos, más o menos precarias, migrantes, pero en general, bueno, sí que... Sí que es un sector de la población bastante específico. En general se acercan familias de clase obrera porque Tartaruga bueno, con lo que comentaba antes de la cuota, pues lo pueden permitir familias que no tienen muchos ingresos económicos y eso creo que nos abre y nos acerca a tener más variedad dentro de Tartaruga. Pero el capital cultural está ahí y hay que tenerlo en cuenta. Y sería hipócrita decir que sí que tenemos a familias de diferentes estratos sociales o muy diversas, porque si hay mucha diversidad en cuanto a procedencia, orientación sexual, pues es gente artista que sí que tiene más dinero, más posibilidades económicas, gente que menos, pero sí dentro de una misma ideología.

9. ¿Os planteáis algún tipo de intervención para facilitar que en vuestro centro haya alumnado de diferente tipología?

Además de la cuota del 15%, que permite que familias con bajos ingresos puedan entrar al proyecto. Y también hace que nos separe un poco de esos proyectos elitistas, porque familias que tienen mucho poder adquisitivo no van a elegir venir a Tartaruga a pagar más cuota de lo que pagarían en otra, y además currar y doblarse el lomo poniendo tarima o haciendo fiestas. Pues bueno, intentamos... Y sí que nos hemos planteado muchas veces, hay un debate muy abierto sobre esto, lo que pasa que es muy difícil realmente el alcance que tenemos a ser un proyecto pequeño de llegar a todas las familias, como que sería una cosa prácticamente de ir puerta por puerta y también pues trabajar en tartaruga o traer a tus pequeñas tartarugas conlleva mucho esfuerzo, mucho trabajo detrás y muchas veces pues estamos muy al límite y no podemos hacer todo lo que nos gustaría. pero si es algo que tenemos muy presente, hemos hablado de intentar becar a personas, a familias, bueno, es una cosa que está ahí, pero que no hemos podido materializar mucho más allá de todos los debates que hemos tenido con la cuota, hasta llegar a esta medida que nos parece potente. Pero bueno, sí que intentamos hacer actividades muy abiertas al barrio, gratuitas, hacemos formaciones gratuitas también, para que se pueda formar un acompañamiento respetuoso. pues otras profesionales, otras familias. Hacemos actividades que consideramos de ocio saludable, de ocio cultural guay para las peques, que ya estén en el centro, que sean las protagonistas, a unos niveles muy adquisitivos o incluso gratis. Y de esta manera intentamos llegar un poco más al barrio y hacer comunidad. Pero bueno, es también algo que estamos en construcción y que hacemos lo que podemos.

OE. Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.

10. Vosotras a nivel personal/profesional, ¿Cómo valoráis vuestra actividad profesional y que creéis que aporta socialmente, en comparación con la actividad que se desarrolla en los centros educativos normativos ¿tanto públicos como privados?

Pues a ver, nosotras, y hablo por mí, creo mucho en Tartaruga y en lo que es mi proyecto y por eso sigo participando en él después de cinco años, porque lleva muchísimo trabajo y es muy cansado sostener un proyecto así. Entonces, si no confiara en él y no creyera que estamos haciendo algo potente y algo bonito, positivo, no lo haría, no dedicaría tanto esfuerzo, pero también creo que tenemos que ser realistas, somos un proyecto muy pequeño, con muy poco impacto y que tampoco vamos a ser las responsables de ningún cambio social. Es grandioso, pero bueno, ponemos nuestro grado de arena. Pensamos que las peques en estas edades aprenden mediante el ejemplo, que no valen de nada los sermones y los adoctrinamientos y nosotras no les decimos a las peques, hoy vamos a hablar de feminismo, hoy vamos a hablar de clase obrera, tenemos que ser respetuosas. Simplemente lo que intentamos es en nuestro día a día comportarnos de acuerdo a nuestros valores, que las pequeñas los vivan en sus personas de referencia y los puedan tomar como ejemplo a seguir. Y pensamos que sí que es muy potente que ellas vivan día a día cómo es vivir en un colectivo, cómo nos relacionamos desde el respeto, nos cuidamos entre nosotras. Las pequeñas saben perfectamente lo que es una asamblea, cómo tomamos decisiones, ellas están presentes. y bueno, pensamos que esto las hará un poco en su vida futura, pues aprender a relacionarse de otra manera y también contagiar un poco a las personas que tengan a su alrededor, y que poco a poco, pues bueno, iremos creando ahí como esa semillita, pero tampoco poniéndoles una gran responsabilidad ni a las pequeñas ni al proyecto, porque, pues bueno, somos un proyecto muy pequeño y... tampoco podemos esperar que nuestras peques vayan a ser las más activistas, las más comprometidas con el cambio social. Pero sí que pensamos que, bueno, pues... la libertad que tienen para su toma de decisiones, cómo aprenden de las consecuencias de sus actos, por qué se hacen cargo de las acciones y de las cosas que hacen, cómo nosotras no tenemos como ese liderazgo autoritario, sino que intentamos tratar las con todo nuestro respeto, ya se sienten valoradas, también escuchadas. Pensamos que todo esto favorecerá su opinión crítica y que serán personas que en el futuro tal vez se planteen las cosas de otra manera y tengan más ganas de luchar por lo que creen.

Entrevista 2 Colectivo Wayra

OE. Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.

1. Teniendo en cuenta que los valores y principios anarquistas y libertarios, tienen diferentes interpretaciones en la realidad concreta. En vuestro caso, cómo los concretáis en vuestro ideario de centro. ¿Cuáles son y de qué forma se concretan?

Se concretan básicamente en la ausencia de directividad. Tratamos de fomentar la autonomía de l@s alumn@s para que tomen sus propias decisiones en relación a la participación en las diferentes propuestas y en la elaboración de las mismas. Todas las propuestas y actividades son voluntarias y buscamos que sean ell@s y sus intereses l@s que las muevan. Por otro lado, en su asamblea semanal toman de forma colectiva y por consenso las decisiones más importantes sobre el funcionamiento de su espacio en las mañanas. Como colectivo, también tomamos las decisiones en nuestras asambleas mensuales basándose en el consenso y en la participación de tod@s. Además, todas las cuestiones relativas al funcionamiento de la Escuela, desde la limpieza a la gestión

administrativa, se hacen de forma colectiva a través de la participación en diferentes comisiones y de un sistema de turnos.

2. Dentro de estos idearios, ¿Cuáles han sido las aportaciones del resto de la comunidad educativa (es decir no solo el equipo docente)? En el inicio y en la actualidad.

Las aportaciones de todo el colectivo son la base del proyecto, de forma que el espacio educativo está abierto siempre a toda la comunidad educativa y es frecuente la participación de madres y padres en las mañanas de la escuela. Esto ha sido así desde el principio y aún se mantiene, aunque es cierto que esta participación de otros miembros de la comunidad educativa ha disminuido en los últimos años, existiendo una mayor delegación en el personal docente.

3. ¿Cómo combináis el ser centros reconocidos oficialmente por las Instituciones educativas, que por lo tanto representa también la consecución de unos currículums u objetivos oficiales a desarrollar, con vuestra metodología o Trabajo?

Cuando decidimos buscar la autorización administrativa, decidimos al tiempo mantener los idearios pedagógicos del proyecto. No seguimos ningún currículum, ni uno oficial ni uno propio como tal y lo que hacemos es tratar de encajar las actividades y propuestas que planteamos con el currículum oficial una vez que han sido realizadas. Hasta ahora no hemos tenido problemas, también por el hecho de que la inspección ha aceptado nuestra propuesta, respetando también el hecho de ser un centro privado, no concertado. Afecta fundamentalmente en cuanto a la carga de trabajo burocrático.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica coeducativa a l'aula.

4. Respecto a la práctica coeducativa, he encontrado poca elaboración teórica sobre coeducación y anarquismo. Me podríais explicar, ¿cómo lo concretáis en vuestro centro?

Trabajamos a través de diferentes propuestas, reflexiones conjuntas en el tema de la coeducación y las cuestiones de género. Es cierto, sin embargo, que nos seguimos encontrando con dificultades y una cierta separación por géneros. A pesar de que en el entorno de la escuela (madres, padres y alumn@s) es visible la ausencia de separación por géneros y la ruptura del modelo binario, se siguen repitiendo a veces modelos culturales clásicos

5. ¿De qué forma se trata la coeducación en el centro? ¿Hay un espacio concreto destinado a ella, o se trata de forma transversal?

Se trata de forma transversal, aunque también ha habido actividades que han buscado plantear directamente el tema con proyecciones, proyectos de trabajo, dinámicas de grupo o reflexiones.

6. ¿Tenéis alguna planificación? ¿Qué recursos usáis, teniendo en cuenta que los materiales que se comercializan suelen tener un sesgo de género aún hoy en día?

Lo tenemos muy en cuenta en relación a la planificación, buscando, por ejemplo, fomentar actividades que rompan la separación por géneros. También lo intentamos cuidar mucho a la hora de elegir y presentar materiales.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica interseccional a l'aula.

7. Dentro de los diferentes aspectos que se tienen en cuenta dentro de la interseccionalidad. ¿Cómo tenéis en cuenta el tratamiento de los diferentes ejes?

El aspecto sobre el que ponemos más atención dentro de los ejes de la interseccionalidad es el del género, ya que es aquel en el que más diversidad tenemos.

8. En general, los espacios como el vuestro, son característicos de un determinado “público”. ¿Es así en vuestro caso? ¿En vuestro centro se podría decir que el alumnado es representativo de diferentes estratos sociales? (situación económica, nivel de estudios, etc.)

En nuestro espacio también ocurre que se ha dado esa homogeneidad en relación a estrato social, étnico y cultural. A pesar de que nacimos dentro de una Asociación de barrio y de un grupo de crianza abierto a todo el mundo, que sigue existiendo, hay poca variedad en esos ejes y casi todo el alumnado responde a familias de nivel medio con formación universitaria.

9. ¿Os planteáis algún tipo de intervención para facilitar que en vuestro centro haya alumnado de diferente tipología?

La intervención que hemos tenido sobre esta cuestión la planteamos en varios aspectos. Por un lado, acercar nuestra experiencia a través de la difusión en encuentros abiertos y de dinamizar el grupo de crianza que se reúne semanalmente en un centro de barrio en Salamanca. Por otro, intentar posibilitar que el tema económico no sea un freno grave para la participación. La autogestión ahorra costes que repercuten en cuotas más económicas, las cuotas de segundo o tercer hijo se rebajan a la mitad y estamos abiertos a apoyar deducciones, rebajas o exenciones temporales de cuotas.

OE. Conèixer la realitat d’alguns dels espais educatius anarquistes en l’actualitat.

10. Vosotras a nivel personal/profesional, ¿Cómo valoráis vuestra actividad profesional y que creéis que aporta socialmente, en comparación con la actividad que se desarrolla en los centros educativos normativos (tanto públicos como privados)?

Creo que aportamos una oportunidad para un grupo de personas con una visión distinta de la forma de crianza, que no encontrarían en otros espacios respuesta a esta necesidad. Desde el punto de vista social, podemos aportar una reflexión crítica sobre el modelo educativo, la autoridad y la participación de l@s niñ@s en sus decisiones.

Entrevista 3 Arcàdia

OE. Conèixer la realitat d’alguns dels espais educatius anarquistes en l’actualitat.

1. (CAT) Tenint en compte que els valors i principis anarquistes i llibertaris, tenen diferents interpretacions en la realitat concreta. En el vostre cas, com els concreteu en el vostre ideari de centre. Quins són i que forma es concreten?

Els valors de l'ètica de l'anarquisme, entenem que són la igualtat, la solidaritat, el respecte, l'ajuda mútua... Per nosaltres, tot això són l'eix, els objectius generals de l'escola.

I la diferència, potser, amb altres espais, és com entenem la llibertat. Entenem la llibertat com a col·lectiu, i que a poc a poc vas conquerint quotes de llibertat, que vas sent més autònoma, vas sent més responsable, i vas ampliant aquesta quota de llibertat, però en col·lectiu. És com l'equilibri entre buscar la llibertat individual dins del col·lectiu. Batallant amb aquest equilibri, però des de la base, comencem sobretot amb el que són les assemblees de resolució de conflictes, que aquí treballem el vocabulari, les dinàmiques d'assemblea, que si hi ha un conflicte entre dos és una cosa que ens passa en grup, i el treball intel·lectual, al manual i a l'emocional també en equilibri. I a partir d'aquí anem fent tots els encaixos

També freguen, escombren...? Aquí la gestió del dia a dia la fem entre totes. Entre totes, les més petites, ¿quina autonomia poden assolir? Treure's el bolquer quan ja poden fer la pinça, cosetes així, anar a buscar el seu bolquer, llançar el seu bolquer, després ja passen a netejar la taula quan esmorzen, o aportar els plats per l'esmorzar. Des que comencen a gatejar, a moure's, ja comencem a treballar aquesta autonomia. Els hi parlem clarament, aquí a l'Arcadia no tenim esclaves, i aquí fem les coses entre totes, perquè la nostra llibertat també està en joc. Si joestic tot el dia pendent de vosaltres, la meua llibertat també queda minvada. I el concepte de que cadascú allò que necessita, això ho tenen com superclar. Al qui li toca fer el servei de menjar, o del dinar, o de servir o de l'esmorzar, si no ho fa, no esmorza ningú. Això va calant. Perquè la gent diu que té gana, o vull esmorzar. El concepte d'injustícia, el d'igualtat entesa com equitat, això és amb el quotidiana on va entrant i amb tota la resolució de conflictes. Per tant, és com a l'eix. Els continguts van a través una responsabilitat que agafen amb elles mateixes, de manera individual, i hi exposen al grup, que aniran aprenent, les que ja són més grans. Tenen les seves carpetes de treball individual, per anar aprenent coses, després fem la revisió del compromís a l'assemblea, si han complert o no amb el compromís, ja fos amb treballs col·lectius, amb el treball individual i intel·lectual, o la pràctica dels valors.

Perquè no està sent solidària, com podem ser solidàries? Què cal, què no cal? L'ajuda mútua. Aquí totes les més grans ajuden a, les més petites, qui ja sap fer una cosa, això ja ho saps fer. Ajuda, ajuda, no, ja ho saps fer. No sempre ha de ser una adulta, hi ha una altra companya que ja sap posar-se la jaqueta. Li pots demanar ajuda a l'altra persona.

Anar vivint, aquesta pràctica del dia a dia d'aquesta comunitat. Viure els valors, no és una teoria.

Generar tota aquesta convivència. Es trenca una cadira, el consum, no? Doncs no comprem una altra cadira, la podem arreglar, baixem el taller d'infraestructures, es pot arreglar, no es pot arreglar, tenim eines... O sigui, tot és com... ho fem entre totes, tot, i a poc a poc anem assolint aquestes cotes de llibertat que ens fan més lliures a tot el col·lectiu. Si algú està abusant, el col·lectiu no respondrà.

Hi parlem els temes de violència, els temes d'agressivitat... Hi ha algunes peques diferencien què és l'agressivitat i què és la violència No és que ha utilitzat la violència. No, és que està agressiva perquè li passa no sé què. Això una cria de 5 anys o un peque que està raonant, no?

2. (CAT) Dins d'aquests idearis, quines han estat les aportacions de la resta de la comunitat educativa (és a dir no sols l'equip docent)? En l'inici i en l'actualitat.

Estem com molt enxarxades en el territori. Estem vinculades al grup d'habitatge de Sants, a l'Escola Popular. Can Batlló. Això ens acaba posant amb unes realitats, que aquí venen peques que han estat en desallotjaments, que han estat en un desnonament a casa seva, això ho hem parlat aquí, hem anat al desnonament, que ens aporten que allò que estem

parlant és una realitat, i hem anat a defensar-ho i no ho entenen, i això ens aporta casos reals, que no és d'obrir un llibre.

Crec que aquesta connexió amb el territori, quan no saben de què parlen, però són gent que viuen en un bolet. No. Són les teves veïnes. I el fet d'estar a Can Batlló, que és un territori autogestionat per a adultes, també fa que... que existeixi aquesta realitat més enllà d'aquí. Anem o algú que coneix un ofici ens ensenya que nosaltres podem fer... I acaba sent com l'entorn part d'aquesta comunitat educativa, perquè són agents que saben fer coses i que comparteixen els seus coneixements i les realitats i el fet de compartir els espais. Ells estan... Aquest espai és un privilegi. Quan nosaltres acabem, aquest espai l'utilitza més gent. que venen les dones marroquís a fer català a la tarda, deixant això arreglat, cuidar aquesta comunitat que potser ni la coneixen, però ja veuen que comencen a arribar. I això també, el tema de ACOL⁵⁴ (Programa Treball i Formació), també ha sigut com guai, perquè elles estan anant a La Troca (Escola comunitària de formació permanent), i allà hi ha un vincle que tenen un suport des de diversos eixos, que nosaltres estem en comunicació. La comunitat li diem unitats de convivència perquè tenim molts models familiars a l'Arcàdia, la porten des de moltes mirades, no? Nosaltres per exemple ens estan aportant molt, nosaltres sí que ens havíem quedat aquí sempre des de que treballem en aquest món, sempre parlem en femení, pensant en les persones, però ha començat a entrar com moltes corrents entre les es, les is, ja no s'utilitza gaire, o sigui, papa, mama, però hi ha mapes, hi ha pames, hi ha humis, hi ha tota una diversitat que nosaltres ens fa continuar, més enllà d'un llibre i que tenen cara i que no és allò que teníem nosaltres en teoria, no, o sigui... i a Arcàdia ha d'haver una representació real del que hi hagi al nostre entorn. Si hi ha una línia que no existeix, alguna cosa estem fent malament i haurem d'anar a buscar-ho. A nivell cultural, tenim dones amb violència de gènere, que han patit violència de gènere, hem estat donant suport, són coses que se'n parlen, les peques ho han viscut i ho han pogut parlar. Ha portat coses negatives no, perquè ens aporta la realitat. és una realitat, la teva companya ha viscut una situació . després hi ha tot un ecosistema. No sé si diria màgic, no és la paraula que mai a la meua vida utilitzaria, però apareixen coses. Les veïnes ens tiren coses pel pati, arribem i tenim una joguina nova, obrim la porta, i aquí hi ha també roba, matalassos, que ens venen, ens deixen, però ningú ens diu, és que t'he portat? No, o ens porta una planta, i no sabem qui és. No, no sabem. el barri ens cuida

3. (CAT) Com combineu el ser centres reconeguts oficialment per les Institucions educatives, que per tant representa també la consecució d'uns currículums o objectius oficials a desenvolupar, amb la vostra metodologia o Treball?

Tenim en compte els sabers que haurien d'adquirir en una etapa. mai en un any. Aquí les peques s'agrupen com volen en el moment de l'assemblea a l'inici de trimestre. Pot ser per alçada, pot ser per afinitat, pot ser per edat. I a partir d'allò treballem. I el que són continguts, a part de tota la part aquesta de valors i demés, on anem treballant segons.. nosaltres fem proves de maduració. Segons la maduració que tenen, comencem a introduir coses a la seva carpeta.

Ara, en aquesta edat, després ja diuen que volen aprendre de literatura, que voldré aprendre d'història. Però ara les seves carpetes de treball individual, els hi posem material que puguin fer de manera autònoma. Quan ja sabem que estem madures d'aprendre a llegir, o així, ja no... Nosaltres el que bloquegem és donar-te les coses fetes. Però tu ja saps, tu ja podries aprendre. Si no vols aprendre... Però vol dir, que la gent decidirà per

⁵⁴ <https://serveiocupacio.gencat.cat/es/detall/article/Trabajo-y-Formacion-Convocatoria-2022-00001>

tu perquè tu no podràs llegir, la gent et dirà quan pots llegir no sé què, no quan a tu et vingui de gust, com que els convencem en el sentit de: Ja, vinga, que és molt diver, no? I entre elles s'ajuden molt, perquè quan un ja ha après, mira una a, i mira no sé què, i mira no sé quantos, no? Jo crec que és més com l'introduïm a l'inici, que no els continguts en si, que són els mateixos. Però això és per etapa. i la motivació es flipen amb la ciència. I et fa tot el contingut que faries al primer cicle de primària, de cop, i després s'enganxa en una altra cosa, o no li va tant, però va fent i la part de X trigarà una mica més, perquè no li motiva tant. Però sí que tenim uns informes, unes fulles d'observació que nosaltres a través de la observació, perquè ara no fem classes, a través de la observació i del seguiment, anem veient com va evolucionant cada peque.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica coeducativa a l'aula.

4. (CAT) Respecte a la pràctica coeducativa, he trobat poca elaboració teòrica sobre coeducació i anarquisme. Em podríeu explicar, com ho concreteu en el vostre centre?

No una coeducació només a nivell de gènere, sinó a nivell de classe, això també en parlem molt, amb les peques. de literatura és cert que n'hi ha poca, i és una de les coses que sí que, per exemple, parlem a les assemblees. Fem assemblea un cop al mes amb les famílies. D'elaborar com a mínim les nostres vivències, no? més enllà del que és fa a PAIDEIA o textos així que ja tenim com avorrits. Desfasades? Desfassadíssims potser no, perquè si aquells textos es porten a depèn on, estan super al dia. Sí que vam ajudar, hi ha uns llibrets que es diuen, no sé com es diuen, De coeducación. Perquè és cert que no trobem, vam elaborar unes fitxes, elles van elaborar als anys 80 unes fitxes d'observació per mestres, d'observació a l'aula, al pati, del joc, de l'estructura, dels espais, de tot això, que quan nosaltres vam descobrir-ho vam veure que eren superactuals, tot i que estiguin desfasades, són molt actuals perquè és una cosa que no s'utilitza, i com que eren grans les vam transcriure nosaltres i les vam tornar a fer perquè això torni a estar en circulació d'alguna manera tenir eines.

Nosaltres fem molta autocrítica entre nosaltres. Nosaltres tenim com parelles d'ajuda dins de nosaltres perquè ens diguem les coses. Tenim un grup de telegram que es diu Tabú, perquè quan estàs aquí en dinàmiques a vegades: Jo l'hi dic d'una altra manera i així l'altre ens adonem que l'estem liant. Però tenim un grup que es diu Tabú perquè així et quedi allò que has dit, que d'alguna manera ho hauries d'una altra. Estem constantment amb la lupa posada sobre de nosaltres perquè ho portem. I som molt conscients d'això. I crec que aquesta part és també important que, primer, nosaltres. És que hem crescut on hem crescut i això, som molt conscients. O sigui, érem molt conscients quan teníem 20 anys, però que ara en tenim 40, i que allò que nosaltres, ara és molt més, o sigui, les coses continuen en moviment.

Per sort, estem amb molt contacte, però igualment, en les nostres pràctiques, aquí no hi ha determinades persones per tant, aquest canvi, nosaltres el volem fer. Després revisem tot el que són contes, la joguina, hi ha un filtre aquí que ja ens ve una dona amb alguna cosa i ens diu el filtre, el filtre, com que tothom ho té clar. Amb la roba també, tenim un calaix tot amb tema de... faldilles... per quan s'embruten o així, és com aquí hi ha faldilles, aquí hi ha pantalons, aquí ja no sé què, com que triïn el tipus de roba que porten, com es volen vestir, i també hem d'incidir en patrons que venen des de casa. Amb el treball col·lectiu, sobretot, es nota molt amb les peques ja que estan reproduint rols de poder, rols de gènere, rols de classe, tots. Llavors en parlem. Mira, és que estàs tenint una actitud, mai ets, això ho tenim superclar, estàs tenint una actitud, mai ets masculista, o estàs discriminant aquesta persona, has pensat si és perquè té un color diferent, has pensat si és perquè és més alt, has pensat si és més fort, o quan estàs abusant, mira,

estàs abusant d'algú que és més petit que tu. I parlem d'això, per ser conscients d'aquestes discriminacions en tots els àmbits. I, per exemple, els primers acords que es prenen a l'assemblea són el respecte a la persona, a les coses i a les plantes. I això és com un acord d'assemblea, com un límit. i quan abuses d'una planta és perquè saps que no es tornarà. Utilitzar la meva força davant de...

Els plats, per exemple, és que són xorrades, eh, però per nosaltres són molt importants, és a dir, els plats no n'hi han de colors... Teníem un de rosa. I no es barallen tots pels rosa? Ara ja no, però ara es barallen pel negre. Clar, però sí que és una introducció, no és que ho eliminem per eliminar el conflicte, sinó que ho introduïm per treballar el conflicte, perquè es tan especial, perquè és especial, perquè és diferent i perquè necessitem ser diferents i si fem una altra cosa que no sigui a través de l'objecte. Arcàdia si alguna peque porta algun objecte mai és seu. Si és seu, ho guarda la guixeta per quan surti. Si ho portes aquí, és col·lectiu. això ja ho verbalitzen, també. Ho estic utilitzant. Ara soc responsable d'això, però no és meu.

Està guai perquè pots enllaçar-ho amb això que et deia abans. Recordeu la---? Que un banc la volia fer fora? Doncs perquè els bancs defensen la propietat privada, nosaltres la col·lectiva.

5. (CAT) De quina forma es tracta la coeducació en el centre? Hi ha un espai concret destinat a ella, o es tracta de manera transversal?

Sí, però sí que hi ha espais concrets quan veus que algú ho necessita. Amb aquest treball diari, espontani, constant, que nosaltres sempre tenim com la bombilla allà, no funciona, el que fem també és l'Assemblea General, presentar tallers, per si volen fer tallers.

Els peques o les unitats de convivència? Les unitats també anem fent formacions i així en les assemblees. Quan les peques veiem que hi ha quelcom que necessitem treballar més intensament, plantegem un taller.

Ara estem fent el del cos, perquè hi ha hagut despertars ja, amb tarannà sexual, com... ja prealço, ja hi ha superclar des de les peques que el cos és teu i que ningú et toca sense que et demani permís i no sé què, però clar els hi estan passant coses. I s'hi estan explorant i, doncs, cap problema, tot aquí, ja pots explorar, però sí que hi ha un límit, no?, que estan les peques. L'espai, la higiene, que és una cosa que anaves treballant de diari, hi ha peques que ho introdueixen i hi ha d'altres que, coses que passen a casa, que és alguna cosa més tabú, que es comencen a amagar. Presentem un taller que els motivi, com que ho treballes en grup, però ja com més intensament. Tenim uns ninos que vam fer, que li diem i Tu Qui Ets, que tenim com material específic també (ninos tamany natural) que tenen tots els elements del cos, un pit petit, un pit gran, un mugró, la vulva, el penis, uns llavis vermells, unes amb barba, unes no sé què, i es poden generar allà el cos que vulguin, com algú que s'imagini, el seu, possibilitats que puguin haver. No només nen o nena, hi ha intersex.

6. (CAT) Teniu alguna planificació? Quins recursos useu, tenint en compte que els materials que es comercialitzen solen tenir un biaix de gènere encara avui dia?

Els creem. De fet, amb el material del cos, tu vas ensenyant les parts del cos, més enllà del cos propi o de l'altre. Amb una fitxa, vam ser incapaces de trobar una fitxa que no tingués estereotips de gènere. Hi havia una mare que dibuixa guai, i li vam dir... Per favor, ens pot fer això. Perquè no podem començar, perquè ja la part de la pell, és que no anem bé. No podem presentar això com una fitxa de treball perquè ja els estem introduint la imatge. I amb tots els contes, al principi vam començar amb 15 contes. Més enllà dels camions, dels animals, sense lletra, per favor, perquè si no ja... Ja la liavem. No trobàvem material. És que no en trobem. Anem generant a poc a poc.

Tenim molts problemes amb les unitats de convivència, quan troben un material, mireu quin conte més guai, no sé què, no? Això és, doncs, el revisar-lo i el parlar-ho, perquè hi ha contes alternatius, inclús els anarquistes. Tindran el rerefons del que tu vulguis, però tenen violència moltes vegades i hi ha discriminacions, o sigui, si es tracta la violència, però falla per una altra banda. És que és complicat, que s'estan traient com llibres molt xulos, amb temes super guais, i l'obres i no passes de la tercera pagina. Igual el text està bé, però les imatges estan. El primer, les peques que veuen és la imatge. Si jo li puc dir el que vulguis, però si la imatge, aquí ja, la nena amb el llacet, el papa, que és el que va a treballar, i la mama que se queda a casa, i no hi ha més models familiars. Les petites d'aquí diuen, eh, jo a casa no... I tenen converses super interessants,. Com que tu no en tens? No, tu en tens dues mamàs i l'altre: No, jo no en tinc dues mamàs, jo en tinc una mapa i una pama. I és molt guai, perquè això ho estan parlant al dinar. I és una realitat que els va entrant.

Però aquí, clar, o sigui, tots som estranys, no?, d'alguna manera, és que al final acabes com flexibilitzant, que també és algo que treballem, perquè els canviem les joguines cada X temps, perquè l'entorn també genera una rigidesa mental, no?, que no t'ajuda a seguir avançant. Perquè acaben agafant com vincle amb coses que els donen seguretat. I el que ens interessa és que el vincle l'agafin amb elles mateixes. Ni amb les adultes, ni amb les companyes. Tu estàs segura aquí perquè et ve de gust estar aquí i et poses aquí. No necessites ni agafar l'ampolla. Sí, l'objecte de seguretat. Exacte, i la transició. Això també és complicat.

OE. Analitzar i entendre com porten a terme la pràctica interseccional a l'aula.

7. (CAT) Dins dels diferents aspectes que es tenen en compte dins de la interseccionalitat. Com teniu en compte el tractament dels diferents eixos?

És que estan dins del pack, que formen part d'Arcàdia ja. No és una cosa que haguem de treballar externament. Hi ha dues persones amb teòricament, que nosaltres hem demanat que per favor no els diagnostiquin ja, però, pinta, no?, amb espectre, hem tingut diverses persones. Migració... és un 20%...

Primer som un col·lectiu militant. Nosaltres venim de la militància, que és la base, perquè et dediques a l'educació, no? És la nostra aportació intentar fer un canvi social, constructiu. Que després hem d'anar a defensar el que faci falta? Doncs anem a defensar-ho, però anem construint. Per nosaltres l'anarquisme és una construcció d'una base diferent i de donar eines per seguir evolucionant en les nostres idees. I no quedem estancats en el que passa en el 36. Però què passa a al 36? Que havia escoles racionalistes que van ensenyar com autogestionar col·lectivitats, escoles pròpies. Però tot això el franquisme s'ho va carregar i aquí estem, nedant contra corrent. Perquè els majors problemes que tenim com a Arcàdia és que la gent ens tatxa d'escola privada i d'escola elitista.

És que com ho treballem, jo et diria que el que he dit com a principi, quan penses el projecte. No són teories que passen en el món, són realitats. Hem de poder conviure amb aquestes realitats. I hem d'aprendre d'aquestes realitats. És que ens aporten moltíssim. La cuina, cada dia cuina una unitat de convivència. Només amb la cuina, o tenir una persona amb unes necessitats X, que sigui espectre o que li costa comunicar-se, o que se mueve i no està dins cap diagnòstic, però té unes necessitats X que tu no tens. El respecte a la diferència, és com a l'individu. Jo respecto les persones com són, buscar vies de comunicació per conviure. M'estàs posant dels nervis, de que estiguis aquí i jo menjar tranquil·la, doncs, tinc dues opcions o li dius a la persona que es calmi, cosa que no va ser perquè ja la coneixes, m'agafo el plat i en vaig a un altre lloc. Per què? Perquè

convivim, ens coneixem, respectem, i les coses que sí que podem millorar, les fem, però les realitats són les que són. No hi ha més.

8. (CAT) En general, els espais com el vostre, són característics d'un determinat "públic". És així en el vostre cas? En el vostre centre es podria dir que l'alumnat és representatiu de diferents estrats socials? (situació econòmica, nivell d'estudis, etc.)

Si, però et diré algo ens hem donat compte fa dos anys, perquè ens havia passat perquè eren menys, i és que tenim una cultura assembleària que aquesta sí que no és cultura de tot el món. És cert que al final, i nosaltres aquí ens vam plantar amb les unitats de convivència, que totes les necessitats a cobrir a nivell intel·lectual, quiero debater, vull parlar de l'associació de conflictes, quiero hablar de la sexualidad de mi hija, quiero no sé qué, són necessitats completament diferents a certa migració que arriba. La cultura assembleària encara no es accessible a tothom. Parelles de ajuda per les unitats de convivència, per generar comunitat.

Una está malalta i la peque está bè, doncs l'altra la porta a l'escola. El que sigui, o per poder anar explicant, va, doncs vine a l'Assemblea dimecres que ve, va, i fem no sé què, mira, ja ho parlarem d'això. Traduccions, una mica, però sí que el tema assembleari, entres en unes dinàmiques que exclouen A les assemblees ve tothom. Si algú no pot és perquè realment, en aquell dia, no pot.

Tenien més necessitat i elles han generat unes assemblees que li diuen UFOs formatives. Elles sí que van quedant aquí al pati, i si els ha passat alguna cosa, així ho poden compartir, o ara jo vull fer l'hort. Llavors es queden i es van com autogestionant, porten propostes a l'Assemblea, que sí que estan totes.

I era també una manera d'enganxar en aquestes feines comunitàries, a gent que no entenia el perquè de l'assemblea.

Es una feina q no es visibilitza, com si l'assemblea fos algu q et converteix en llibertari, la velocitat del llenguatge, que acapara l'assemblea és que exclou.

I en canvi són les que entenen més el projecte, sobretot migracions més marroquí o llatinoamericana, entenen més el concepte de comunitat, de solidaritat, perquè si que ho tenen més en l'ADN, però no parlis d'assemblees. Se'n porten a 15 a casa, o si han de fer no sé què són les primeres que estan, o si et veuen un forat, donem el pantaló. I saps com que ho entenen molt més. No teoritzen, però sí que tenen una vivència molt més de comunitat, si aconseguim en algun moment que això faci un clic seria brutal. I estem amb això, portem dos o tres anys. De moment, hem aconseguit que totes les unitats de convivència es posin les ulleres de poder observar si el que estan fent és imposar un ritme i unes necessitats blanquetes privilegiades encara que estiguis ocupant i a la misèria, però tens uns privilegis. De moment tenim aquestes ulleres que ja és moltíssim. I el fet de les quotes també.

9. (CAT) Us plantegeu algun tipus d'intervenció per a facilitar que en el vostre centre hi hagi alumnat de diferent tipologia?

La nostra, el que fem és fer cada trimestre fem un traspàs dels ingressos i sortides, però mai individualment que aporta a cadascú, per un tema de responsabilitat. Que cadascú porti el que pot en el projecte i si no arribem, intentem fer activitats per autogestionar el projecte, fer un autogestionem entre totes. Un tema de confiança, un tema de responsabilitat i t'haig de dir que, excepte la persona que porta la comptabilitat, no sabem el que aporta cada unitat de convivència, ni les de l'equip. Perquè pensaven que podia generar de manera inconscient discriminacions cap a les peques. Potser això ens surt d'algun lloc on no sabem que està, que aquesta porta molt i tothom és igual i ja està.

Revisar-te els teus privilegis, hi ha gent aquí, que no està tenint per menjar i estan en serveis socials o buscant menjar. Tu on estàs anant a comprar? i plantequem casos, perquè vegin aquestes parts i poder anar ajustant cadascú el que aporta o no aporta en el projecte. Hi ha gent que diu que compro material i el porto, altres que diuen que he tingut un ingrés extra que no tenia previst i els posa i en mesos que hem de dir que fem, poseu diners no ho fem mai. Entenem que si no hi ha diners es perquè la gent no ha pogut, llavors sumem esforços. Anem a fer alguna cosa per poder-ho fer. No, perquè intentem que si no hi ha diners és perquè la gent no ha pogut. Sumem esforços i generem algun tipus d'activitat. Tenim els gots, tenim la roba, fem joguines nosaltres per vendre. Vendre, a la plaça Catalunya, fem una panera, fer un concert a Can Vies, o fer una cafeta, o el que sigui, per generar aquesta cultura d'autogestió.

Són processos educatius, en realitat. Aquí no hi ha quotes, cadascú aporta el que pot, i ha qui no aporta absolutament res, hi ha qui aporta, hi ha qui a més a més aporta extres per a tots els que no poden. Hi ha qui aporta en espècies. Professionalment diu, jo puc fer no sé què, jo elaboro això i vosaltres ho veneu i ja es treuen diners d'aquí. Sempre parlem com del retorn social, o sigui, hi ha moltíssimes maneres de aportar, i no sempre a través de la moneda, ojalá fos d'una altra manera. També, per exemple, en temps o en fer coses aquí, també. Perquè no cal que reverteixi en nosaltres, que hi ha lluites al barri, que és on tu hi tens aquestes temps. Ves com Arcàdia, vés a aquest desnonament de no sé què, fes aquest retorn o el que sigui, és igual. És tenir la consciència que estic aportant i no cal que aportis diners. No són només necessaris els diners.

És que el mimo, que aquesta família que acaba d'arribar està passant malament amb una adaptació, que tu et quedis aquí fora, que l'esperis, estàs aportant al projecte. Però l'abús, això és el que sí que no. Quan es detecta un abús, de, mira, com ningú diu res, doncs la persona que ho porta: Hi ha una unitat de convivència que penso que està abusant, potser a l'Assemblea podríem fer un recordatori, a veure si, si no, ja parlarem amb ella.

Vam iniciar una cooperativa de neteja, totes som mestres. La meitat vam anar a Arcàdia i l'altra meitat a la cooperativa de neteja. La cooperativa de neteja havia de ser com l'ajuda econòmica, no només monetària, com si hi hagués un excedent en algun moment que pogués aportar, sinó per treure de situacions de precarietat a famílies que ens arribessin oferint-li una formació i un lloc de treball. Per què? Perquè, la nostra idea no és que es quedin en aquesta situació precària i mantenir aquesta situació, sinó, ajudar-les a sortir. Tenim aquesta cooperativa que està funcionant per això. Hem generat les ACOLS, però si tu li estàs oferint treballar, no vol. Li estàs oferint, no vol. Claríssimament, sí que estàs abusant de mi. Anem a parlar de com podem trencar aquesta dinàmica perquè no s'ha entès el projecte. Ens ha passat un parell de vegades, però s'ha girat, ningú ha marxat. Els sous per nosaltres es igual una persona que estigui treballant a la cooperativa de neteja una hora o de profe, ningú no es puja el sou fins que l'altre no pot.

OE. Conèixer la realitat d'alguns dels espais educatius anarquistes en l'actualitat.

10. (CAT) Vosaltres a nivell personal/professional, Com valoreu la vostra activitat professional i que creieu que aporta socialment, en comparació amb l'activitat que es desenvolupa en els centres educatius normatius (tant públics com privats?)

Però que sigui un centre no normatiu no garanteix que sigui un espai militant A nivell nostre sí que és un espai militant, que per a nosaltres l'educació és una eina de transformació social i que estem en aquesta lluita. La lluita educa és la nostra samarreta. El canvi ha de venir per aquí perquè hem d'aprendre des de la base, moltes coses, sinó després ja estem desconstruint. Si pensem que la llibertat és també la capacitat de l'acció

per poder escollir el món, el capitalisme ja està allà, poder tenir altres espais, amb altres experiències, per acabar triant. Al final és com triar després tu aventura, però con datos. No perquè algú t'estigui arrossegant, no? Tenir una ment crítica, flexible, adaptativa amb dades.

Temes que estan avançant i que no estem destinant temps a que la societat avanci. Però no hi ha espais, temps de poder avançar amb un grup adult de determinada edat. A generar aquest espai transformador amb gent no transformada per tenir el títol d'espai. O es generen altres espais en els quals hi ha formació, ja no et dic formacions teòriques, és com, però en aquesta assemblea em pots dir com podem millorar el nostre llenguatge, em pots dir, mira, això que estàs dient ara està expressant... No sé, X, no? I com ho diries? Entrem en un diàleg, ajudem a créixer, no em tatxis de.

L'educació es la base, generes unes pràctiques que pot ser molt potent. Si n'anéssim generant petites escoles, però han de ser petites, hem de ser una comunitat, hem de poder conèixer, hem de poder partir de cada individu com és en el seu moment, en el seu lloc, en el seu entorn, amb moltíssimes coses. Si es generessin moltes, al final això és, com bases en petits barris que s'estenen. Petites llavors. Sí, però que són pràctiques, tindre una companya al meu costat que em podrà explicar les coses d'una altra manera, perquè ho ha viscut diferent. I això genera una possibilitat de canvi i constructiva, no destructiva. Ens hem de defensar, ens defensarem com les que més. I de fet, fem les manis i les peques, no? És que anem a defensar aquesta situació perquè ens sembla injusta, anem a aturar que la policia pugui arribar. Si ens hem defensar ens defensem. A les peques no les diré mai que anirem a cremar... jo què sé... És veritat? Perquè encara no estem en una fase que ho puguin entendre. Però sí que una cosa és defensar-te d'una agressió, defensar-te de certes situacions injustes, però bàsicament és construir.

Elles tenen info i nosaltres els donem una altra info i al final es converteix perquè la convivència és una altra cosa. Perquè nosaltres podem treballar en altres edats, en altres llocs o quan ens vegin més grans. Canvia tota la dinàmica, tot, tot, tot. És guai perquè hi ha algunes que tenen les dades. Però és que el company està discriminant. Així? Per què discrimina? Doncs perquè no me deja jugar, y no entiendo porqué no me deja jugar, pues voy a hacer una assemblea. Però si t'entren tres o quatre, venen amb moltíssimes cargues que han d'estar complint. Aquí pots ser tu.

Vas fent, pots assumir els teus errors, que això ho he notat molt, amb gent que ve d'un altre centre. No, jo no he sigut... i perquè no? Potser que hagi trencat aquest paper. El perquè ara el parlem, no? Potser estaves nerviosa. Però sigui el que sigui, t'escoltarem. Sí, ho pots fer. S'ha trencat, s'ha trencat.